

Mateja Ratej

Slovenska ljudska stranka v vladi Antona Korošča* – ratifikacija Nettunskih konvencij

Politična kriza po atentatu na hrvaške narodne poslance¹ je 4. julija 1928 narekovala odstop Velimirja Vukičevića z mesta predsednika vlade.² Vodstvo Slovenske ljudske stranke je sprejelo stališče o oblikovanju koncentracijske vlade in pozvalo vse slovenske politične stranke k sklenitvi nacionalnega konsenza pod pokroviteljstvom Slovenske ljudske stranke.³ Strankin načelnik Anton Korošec se je po Vukičevićeve odstopu neuradno zavzemal za obnovitev stare vladne koalicije,⁴ v juliju 1928 pa je bil v stalnih stikih z Velimirjem Vukičevićem, Vojislavom Marinkovićem⁵ in s kraljem Aleksandrom.⁶ Med reševanjem vladne krize je v javnih nastopih izražal poudarjeno privrženost slovenskega naroda kralju,⁷ ki

* Podrobneje o tem glej: Matej Ratej, Slovenski politični katolicizem s posebnim poudarkom na razvoju dogodkov na Štajerskem med leti 1923 in 1929, doktorska disertacija, Univerza v Mariboru, 2004, str. 204–242.

¹ Črnogorski poslanec Narodne radikalne stranke Puniša Račić je 20. junija 1928 v Narodni skupščini streljal in smrtno ranil poslanca Hrvatske seljačke stranke Pavleta Radića in Đura Basaričeka. V atentatu je bil hudo ranjen tudi vodja Hrvatske seljačke stranke Stjepan Radić, ki je umrl v Zagrebu 8. avgusta 1928. Krvavi dan v Narodni skupščini, Slovenec, 21. 6. 1928, str. 1; Poslanca Pavle Radić in dr. Basariček, Jutro, 21. 6. 1928, str. 1; Branislav Gligoričević, Parlament i političke stranke u Jugoslaviji (1919–1929), Beograd 1979 (dalje: Gligoričević), str. 401.

² Vukičević in Korošec v avdienci, Slovenec, 26. 6. 1928, str. 1; Borba v vladi za demisijo, Jutro, 30. 6. 1928, str. 1; Demokratski poslanski klub, Jutro, 4. 7. 1928, str. 1; Tudi socialisti zahtevajo razpust Narodne skupščine, Jutro, 4. 7. 1928, str. 1; Igor Rosina, 20. junij 1928 in Slovenci, Kmeti list, 4. 7. 1928, str. 1; Gligoričević, str. 259.

³ Načrti Vukičevića in dr. Korošca, Slovenski narod, 30. 6. 1928, str. 1; Vladi ni treba podati ostavke, Slovenec, 1. 7. 1928, str. 1; Klerikalci edini so za nadaljevanje krvavega režima, Jutro, 4. 7. 1928, str. 1; Državotvorna vloga Slovencev; Daljša kriza, Slovenec, 5. 7. 1928, str. 1; Za Korošca se ne zmeni nihče, Jutro, 5. 7. 1928, str. 1; Pot za koncentracijsko vladno prosta, Slovenski gospodar, 5. 7. 1928, str. 5; Slovesna zaobljuba slovenskega naroda v Žalcu – govor Antona Korošca, 17. 7. 1928, str. 1; Veličastni ljudski tabor v Žalcu, Slovenski gospodar, 19. 7. 1928, str. 6–7; Koroščev tabor v Žalcu – ostuden falzifikat zgodovine!, Jutro, 22. 7. 1928, str. 2; Igor Rosina, Slovenstvo v vladi, Kmeti list, 22. 8. 1928, str. 1.

⁴ Vse za sporazum s Hrvati, Slovenec, 6. 7. 1928, str. 1; Najverjetneje stara vlada, Slovenec, 11. 7. 1928, str. 1; Nevtralna vlada?, Slovenec, 12. 7. 1928, str. 1; Franjo Žebot, Tako lahko miselnosti Slovenci nismo, Slovenski gospodar, 12. 7. 1928, str. 2; Dr. Hohnjec, Slovenski gospodar, 12. 7. 1928, str. 7; Hrvatska politika, Domoljub, 12. 9. 1928, str. 576.

⁵ Vojislav Marinković (1876–1935), politik (Jugoslovanske) Demokratske stranke. V letih 1906–1935 je bil poslanec v Narodnih skupščinah Kraljevine Srbije/SHS/Jugoslavije. Sodeloval je pri nastajanju Krfske deklaracije leta 1917. V Kraljevini SHS je bil v letih 1921–1922 minister za notranje zadeve, v letih 1924 in 1927–1932 pa minister za zunanje zadeve. Vodil je politiko približevanja Kraljevine SHS/Jugoslavije Franciji. Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda, 5. knjiga, Zagreb 1979, str. 326.

⁶ Večerna avdijenca dr. Korošca, Jutro, 7. 7. 1928, str. 1; Sestavi se delovna vlada, Slovenec, 7. 7. 1928, str. 1; Kandidatura dr. Korošca, Jutro, 8. 7. 1928, str. 2; Vsi šefi pri Nj. Vel. kralju, Slovenec, 8. 7. 1928, str. 1; Normalen in parlamentaren razvoj, Slovenec, 10. 7. 1928, str. 1; Nova avdijenca dr. Korošca, Slovenec, 12. 7. 1928, str. 1; Koalicija, Slovenec, 13. 7. 1928, str. 1; Dr. Korošec v avdienci, Slovenec, 14. 7. 1928, str. 1; Avdience na dvoru, Slovenec, 24. 7. 1928, str. 1; Dr. Korošec je sinoči dobil mandat, Slovenec, 25. 7. 1928, str. 1; Večerke konference hegemonističnih voditeljev, Jutro, 26. 7. 1928, str. 1; Večerke konference hegemonističnih voditeljev, Jutro, 26. 7. 1928, str. 1; Dolgotrajna včerajšnja pogajanja, Slovenec, 27. 7. 1928, str. 1; Opoldanska avdijenca dr. Korošca, Jutro, 28. 7. 1928, str. 1; Branislav Gligoričević, Kralj Aleksandar Karađorđević. Srpsko-hrvatski spor, Beograd 2002, str. 327.

⁷ Slovesna zaobljuba slovenskega naroda v Žalcu – govor Antona Korošca, 17. 7. 1928, str. 1; Veličastni ljudski tabor v Žalcu, Slovenski gospodar, 19. 7. 1928, str. 6–7; Koroščev tabor v Žalcu – ostuden falzifikat zgodovine!, Jutro, 22. 7. 1928, str. 2; Vlada slovenskega premijera, Slovenec, 28. 7. 1928, str. 1; Vlada dr. A. Korošca, Delavska politika, 1. 8. 1928, str. 1.

mu je 24. julija 1928 poveril mandat za sestavo vlade. Anton Korošec je kot prvi nesrbski politik 27. julija 1928 sestavil koalicijsko vlado in v njej opravljal tudi funkcijo ministra za notranje zadeve.⁸

Tako imenovano četverno koalicijsko so sestavljale Narodna radikalna⁹, Demokratska in Slovenske ljudska stranka, ter Jugoslovanska muslimanska organizacija.¹⁰ Edina nova članica vladne koalicije je bila Hrvatska pučka stranka, ki je bila od oblikovanja Jugoslovanskega poslanskega kluba¹¹ politična zaveznica Slovenske ljudske stranke. Anton Korošec je prvaku Hrvatske pučke stranke Stjepanu Bariću zaupal resor za socialno politiko, ki je po koalicijski pogodbi pripadal Slovenski ljudski stranki.¹² Za Kmečkodemokratsko koalicijsko¹³ dokaz o zastopnosti Hrvatov v vladi ni bil zadosten razlog za priznanje njene legitimnosti, posebno še, ker so ministri na čelu državotvornih resorjev iz Vukičevićeve vlade ostali na svojih položajih.¹⁴ Anton Korošec je kot edini predstavnik Slovenske ljudske stranke v vladi tudi po prevzemu položaja predsednika vlade tesno sodeloval z Velimirjem Vukičevićem;¹⁵ njun odnos

⁸ Dr. Korošec je sinoči dobil mandat, Slovenec, 25. 7. 1928, str. 1; Mandat za sestavo vlade ima dr. Korošec, Jutro, 25. 7. 1928, str. 1.

⁹ Vodstvo Slovenske ljudske stranke je bilo med člani ministrskega sveta posebno naklonjeno radikalskemu ministru za vere Dragiši Cvetkoviću, ki je, denimo, decembra 1928 skušal pri ministru za agrarno reformo Daki Popoviću doseči izvajanje dela posesti ljubljanske škofije iz razlastitvenih postopkov. Dragiša Cvetković, Slovenec, 28. 7. 1928, str. 1; Dr. Korošec izdeluje deklaracijo, Slovenec, 31. 7. 1928, str. 1; Manifestacije za bratsko narodno zvezo in politično skupnost med radikali in SLS, Slovenec, 10. 12. 1928, str. 1; Nikola Žutić, Kraljevina Jugoslavija i Vatikan, Beograd 1994, str. 272.

¹⁰ Ferdo Čulinović, Jugoslavija između dva rata, I. knjiga, Zagreb 1961 (dalje: Čulinović I.), str. 534; Ferdo Čulinović, Jugoslavija između dva rata, II. knjiga, Zagreb 1961 (dalje: Čulinović II.), str. 301.

¹¹ **Jugoslovanski klub** je bil leta 1919 oblikovan parlamentarni poslanski klub Slovenske ljudske, Bunjevsko-šokačke in Hrvatske pučke stranke. Politični katekizem ali kaj mora vsak državljan vedeti o politiki?, Ljubljana 1920, str. 40; Glej tudi: Neda Engelsfeld, Prvi parlament Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca – Privremeno narodno predstavništvo, Zagreb 1989, str. 112.

¹² Korošec hoče obdržati notranje ministrstvo, Jutro, 27. 7. 1928, str. 1; Velike težkoče, Slovenec, 27. 7. 1928, str. 1; Novi in stari ministri, Jutro, 28. 7. 1928, str. 2; Zlatko Matijević, Politika Hrvatske pučke stranke u vrijeme atentata na hrvatske zastupnike u Narodnoj skupštini Kraljevine SHS (1927–1928), v: Časopis za suvremeno povijest, št. 2/1995, str. 240.

¹³ Samostojna demokratska in Hrvatska seljačka stranka sta 11. novembra 1927 sprejeli resolucijo o ustanovitvi **Kmečkodemokratske koalicije** s ciljem osamitve srbske centralistične politike. Prvaka Svetozar Pribičević in Stjepan Radić sta oblikovala zahteve o varovanju ustavnega reda za zaščito parlamentarizma in demokracije, o izvedbi socialnoekonomskih reform ter o nadzoru nad delovanjem vladnih strank. Sklenitev političnega zavezništva med nekdanjima ostrima političnima nasprotnikoma, ki je odločilno vplivalo na nadaljnji razvoj notranje politike jugoslovanske države, je ob koncu leta 1927 močno odmevala tudi v Slovenski ljudski stranki, saj je postavila pod vprašaj unitaristično stališče Samostojne demokratske stranke (o razvoju unitaristične ideje v Samostojni demokratski stranki po oblikovanju Kmečkodemokratske koalicije glej: Jurij Perovšek, Liberalizem in vprašanje slovenstva. Nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918–1929, Ljubljana 1996, str. 260–272). Radić-Pribičević v prijateljskem objemu, Slovenski gospodar, 27. 10. 1927, str. 1; Radić-Pribičevićeva uloga v parlamentu, Slovenski gospodar, 10. 11. 1927, str. 1; Radić + Pribičević, Slovenski gospodar, Slovenec, 15. 12. 1927, str. 2; Hrvoje Matković, Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature, Zagreb 1972 (dalje: Matković, Samostalna demokratska stranka), str. 213–215.

¹⁴ Mandat za sestavo vlade ima dr. Korošec, Jutro, 25. 7. 1928, str. 1; Izjave Svetozarja Pribičevića o Koroščevem mandatu, Jutro, 26. 7. 1928, str. 2; Obnova Vukičevićevega režima pod Koroščevo firmo, Jutro, 28. 7. 1928, str. 1; Ivan Ribar, Politički zapisi, Beograd 1948, str. 220; Matković, Samostalna demokratska stranka, str. 225.

¹⁵ Glej npr.: Prva posvetovanja mandatarja krone z Vukičevićem, Slovenec, 25. 7. 1928, str. 1; Koroščeve konference z Vukičevićem, Jutro, 25. 7. 1928, str. 1; Opoldanska avdijenca dr. Korošča, Jutro, 28. 7. 1928, str. 1; Senzacionalna demonstracija proti finančni politiki Vukičević-Koroščevega režima, Jutro, 12. 8. 1928, str. 2; Odgoditev Koroščevega potovanja na Bled, Jutro, 21. 8. 1928, str. 2; Nihče naj si ne dela iluzij, Slovenec, 22. 8. 1928, str. 1; Dr. Korošec zopet v Beogradu, Slovenec, 2. 9. 1928, str. 1; Obiski pri dr. Korošču, Slovenec, 8. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec-Vukičević, Slovenec, 3. 10. 1928, str. 1; Konference voditeljev vladnih strank, Jutro, 11. 10. 1928, str. 1; Konference vladnih šefov, Jutro, 16. 10. 1928, str. 1; Izpremembra ustave, Slovenec, 9. 11. 1928, str. 1; Mučna

je v razpravi o vladni deklaraciji v Narodni skupščini 7. avgusta 1928 problematiziral slovenski socialistični poslanec Josip Petejan: »*Kajti dr. Korošec je nešteto krat sam izjavil, da kar govori Velja Vukičević, govori tudi v njegovem imenu. In to je jasen dokaz, da je sedanja vlada samo druga Vukičevićeva vlada. Zato tudi nisem in ne morem biti ponosen, da je dr. Korošec ministrski predsednik v tej vladi. In ker nimam zaupanja do te in take vlade, je naravno in logično, da ne morem glasovati za vladno deklaracijo.*«¹⁶

Vlada je po atentatu v Narodni skupščini poostrila nadzor nad vsemi oblikami organiziranja javnega delovanja.¹⁷ Pripravila je spremembo Zakona o tisku, ki je povečeval kazensko in politično odgovornost novinarjev in zaostрил cenzuro,¹⁸ javni tožilci pa so dobili po pooblastilu ministra za pravosodje razširjeno pravico do pregona v skladu z Zakonom o zaščiti države.¹⁹ Močna in idejno homogena opozicijska Kmečkodemokratska koalicija je po izrednem sklicu Narodne skupščine 1. avgusta 1928 izpostavila zahtevo o uvedbi federativne ureditve²⁰ države za zagotovitev popolne zakonodajne in gospodarske samostojnosti nesrbskim delom države.²¹ Njeno vodstvo je zavračalo udeležbo pri delu parlamenta in je po smrti Stjepana Radića 8. avgusta 1928 skorajda povsem prekinilo stike z vlado.²² Prvak Samostojne demokratske stranke Svetozar Pribičević, ki je imel po Radićevi smrti vodilno vlogo pri oblikovanju politične taktike Kmečkodemokratske koalicije, je julija 1928 odločno zavrnil povabilo k sodelovanju v vladi,²³ še preden je predsednik vlade javno zavrnil zahtevano izvedbo skupščinskih volitev kot državni celovitosti nevarno dejanje.²⁴

situacija Koroščeve vlade, Jutro, 21. 11. 1928, str. 1; Dr. Korošec v avdijenci, Slovenec, 21. 11. 1928, str. 1; Včerajšnji politični dogodki v Beogradu, Jutro, 4. 12. 1928, str. 1; Sporazum voditeljev opozicije?, Slovenec, 15. 12. 1928, str. 1; Koroščevi naporji za ohranitev hegemonističnega režima, Jutro, 19. 12. 1928, str. 1; Korošec in Vukičević se borita, Slovenec, 21. 12. 1928, str. 1; Številna posvetovanja politikov, Slovenec, 21. 12. 1928, str. 1; Odločitev za osem dni odložena, Jutro, 23. 12. 1928, str. 1; Sestanek trojke, Slovenec, 27. 12. 1928, str. 1; Odločilni razgovori šefov vladne koalicije, Jutro, 28. 12. 1928, str. 1; Mučni medsebojni očitki, Jutro, 28. 12. 1928, str. 1; Demisija sprejeta, Slovenec, 3. 1. 1929, str. 1.

¹⁶ Govor poslanca s. Petejana v debati o deklaraciji vlade, Delavska politika, 15. 8. 1928, str. 3.

¹⁷ Igor Rosina, Revizija ustave, Kmetski list, 18. 7. 1928, str. 2; Uspešna misija dr. Antona Korošca, Slovenec, 26. 7. 1928, str. 1; Vlada bo ščitila avtoriteto zakona; Vsak bo odgovarjal po zakonu, Slovenec, 25. 8. 1928, str. 1; Vlada zahteva zgolj enakost pred zakonom, Slovenec, 26. 8. 1928, str. 1; Koroščev režim se poslužuje vseh možnih sredstev, Jutro, 3. 10. 1928, str. 1; Krvave rapalske manifestacije v Ljubljani, Jutro, 13. 11. 1928, str. 2; Gligorijević, str. 261, 264 in 267; Nadežda Jovanović, Politički sukobi u Jugoslaviji 1925–1928, Beograd 1974 (dalje: Jovanović, Politički sukobi), str. 335–336.

¹⁸ Listi, ki jih je prepovedano uvažati in razširjati, Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, št. 104 / 6. 11. 1928; Zadeva vseh časnikarjev, Slovenec, 11. 11. 1928, str. 1.

¹⁹ Jovanović, Politički sukobi, str. 336.

²⁰ Vprašanje prihodnje državne ureditve je bilo v resoluciji Kmečkodemokratske koalicije rešeno le na načelni ravni, saj se je za federativno oziroma konfederativno državno ureditev odločno zavzemalo vodstvo Hrvatske seljačke stranke, medtem ko med predstavniki Samostojne demokratske stranke iz Slovenije in Dalmacije o vprašanju ni bilo soglasja. Svetozar Pribičević je bil do leta 1928 zanesljiv zagovornik enovite države, po oblikovanju Kmečkodemokratske koalicije pa je postal prav tako vnet zagovornik federativne ureditve; podrobno utemeljitev je podal v svojih spominih na diktaturo kralja Aleksandra. Gligorijević, str. 265; Svetozar Pribičević, Diktatura kralja Aleksandra, Zagreb 1990, str. 79, 81, 87 in 118–126.

²¹ Zgodovinsko važna deklaracija poslanskega kluba Kmečkodemokratske koalicije, Jutro, 2. 8. 1928, str. 1; Čulinović I., str. 532–533 in 525; Gligorijević, str. 258 in 265–266.

²² Ivan Mužić, Stjepan Radić u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, Ljubljana 1987, str. 256–266.

²³ Koroščevo pismo Pribičeviću; Pribičevićev odgovor, Jutro, 26. 7. 1928, str. 1; Pismo Svetozarju Pribičeviću, Slovenec, 26. 7. 1928, str. 1; Ustava Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, Ljubljana 1925, str. 3 in 22; Matković, Samostalna demokratska stranka, str. 225.

²⁴ Anton Korošec je nemškemu novinarju v intervjuju, ki ga je povzel časnik Jutro, oktobra 1928 povedal: »*Nemogoče pa je izvesti volitve v sedanji situaciji, kakor to zahteva opozicija. V tem trenutku bi volitve ne dovedle do praktičnih rezultatov. Prišlo bi do volilne borbe, v kateri bi se oba tabora pobijala z veliko mržnjo in nerealnostjo,*

Razvoj dogodkov po atentatu za Slovensko ljudsko stranko ni pomenil odmika od politike, h kateri se je njeno vodstvo zavezalo s sklenitvijo Blejskega sporazuma²⁵. Povod za imenovanje slovenskega politika na čelo izvršilne oblasti je bil atentat v Narodni skupščini, po katerem se je pričel kralj intenzivno pripravljati na uvedbo diktature.²⁶ Anton Korošec je imel ob Aleksandrovim obiskom v Parizu med 3. in 19. novembrom 1928 kot namestnik vrhovnega poveljnika oboroženih sil in kot načelnik policijskih enot v skrajno napetem političnem trenutku resda formalno nadzor nad vsemi vzvodi oblasti, saj je bila vlada v skladu z 59. členom vidovdanske ustave vršilec dolžnosti kralja v času njegove odsotnosti.²⁷ Ne glede na to pa je imel v času svojega mandata močno skržena pooblastila. Poglavitna naloga njegove vlade je bila ohranitev miru v državi,²⁸ kar je jasno opredelila tudi vladna deklaracija: »Mi (vlada, op. p.) bi zelo obžalovali, če bi se našle tudi take stranke, ki bi, izkoriščajoč ta splošno obžalovan in tragičen dogodek (atentat v Narodni skupščini, op. p.), navajale mase na korrupcijo proti ustavi in zakonskim predpisom. Bili bi ne samo dolžni, ampak tudi voljni, da ustavi in zakonom vedno in proti vsakemu zagotovimo veljavnost in spoštovanje. /.../ Da ponovim: Naša vlada bo v notranjosti vlada zakona in reda, dela in pomirljivosti.«²⁹

Anton Korošec je po prevzemu ministrstva za notranje zadeve februarja 1928 in v času predsedniškega mandata opravljal predvsem državniške dolžnosti;³⁰ na vprašanje novinarja,

kar bi politični položaj le še poslabšalo. Opozicija je v zmoti, ako trdi, da so nove volitve edina pot k pomirjenju v državi.« Proti izvedbi skupščinskih volitev je v razpravi o deklaraciji vlade 7. avgusta 1928 v Narodni skupščini govoril tudi Josip Hohnjec. Razprava o vladni deklaraciji – govor Josipa Hohnjeca, Slovenec, 8. 8. 1928, str. 1; Dr. Korošec o nalogah svoje vlade, Jutro, 11. 10. 1928, str. 1.

²⁵ **Blejski sporazum** je bil sklenjen 11. julija 1927 med Velimirjem Vukičevićem in Antonom Koroščem. Pomenil je višek taktičnega približevanja Slovenske ljudske stranke Narodni radikalni stranki oziroma vladi. O blejskem sporazumu glej tudi: Mateja Ratej, Slovenski politični katolicizem s posebnim poudarkom na razvoju dogodkov na Štajerskem med leti 1923 in 1929, doktorska disertacija, Univerza v Mariboru, 2004, str. 165–181.

²⁶ Gligoričević, str. 261, 267 in 297; Isti, Demokratska stranka i politički odnosi u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd 1970 (dalje: Gligoričević, Demokratska stranka), str. 545; Isti, Kralj Aleksandar Karađorđević. Srpsko-hrvatski spor, Beograd 2002, str. 343.

²⁷ Nj. Vel. kralj in kraljica odpotovala, Slovenec, 4. 11. 1928, str. 1; Kralj in kraljica odpotovala v Pariz, Jutro, 4. 11. 1928, str. 1; Seja ministrskega sveta – pred podpisom trgovinske pogodbe s Francijo, Jutro, 7. 11. 1928, str. 2; Kralj pri predsedniku francoske republike, Jutro, 15. 11. 1928, str. 1; Po kraljevem povratku v Beograd, Jutro, 20. 11. 1928, str. 1; Ustava Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, Ljubljana 1925, str. 23.

²⁸ Anton Korošec je po besedah politika Slovenske ljudske stranke Mihe Kreka posvečal veliko pozornost resnosti političnega položaja, nastalega po atentatu v Narodni skupščini; kasneje naj bi svojo odločitev o sprejetju mandata utemeljil z besedami: »Zaupal sem, da bom mogel rešiti državo notranje revolucije, ki je grozila, in preprečiti nove spopade in ubijanje, zlasti na Hrvatskem. /.../ Na niti smo viseli med dejanskim obračunavanjem med Srbi in Hrvati.« V tem smislu so bili oblikovani tudi komentarji v časniku Slovenec: »Iz državne nujnosti, iz ljubezni do naroda, iz iskrenega jugoslovanskega prepričanja je porojena Koroščevo politika in zato ne pozna nobenih špekulacij, temveč samo slovenski in državni interes.« Politika dr. Korošča, Slovenec, 15. 12. 1928, str. 1; France Filipič, Anton Korošec in marksisti, v: Prispevki za novejšo zgodovino, št. 1/1991, str. 89; Glej tudi: Dr. Korošec o svoji nalogi, Slovenec, 25. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec o političnem položaju, Jutro, 25. 9. 1928, str. 2; Dr. Korošec o nalogah svoje vlade, Jutro, 11. 10. 1928, str. 1; Jasna linija dr. Korošča – izjava, Slovenec, 4. 11. 1928, str. 1.

²⁹ Deklaracija Koroščeve vlade, Slovenec, 3. 8. 1928, str. 1; Jutro, 3. 8. 1928, str. 2.

³⁰ Glej npr. številne Koroščeve avdiience pri kralju: Opoldanska avdijenca dr. Korošča, Jutro, 28. 7. 1928, str. 1; Dr. Korošec v avdijenci, Slovenec, 11. 8. 1928, str. 1; Ministrski predsednik dr. Korošec na Bledu, Slovenec, 29. 8. 1928, str. 1; Dr. Korošec na Bledu, Jutro, 29. 8. 1928, str. 1; Nj. Vel. Kralj v Belgradu, Slovenec, 18. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec v avdijenci, Slovenec, 22. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec pri kralju, Slovenec, 30. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec v avdijenci, Slovenec, 3. 10. 1928, str. 1; Politično zatišje v Beogradu, Jutro, 5. 10. 1928, str. 1; Številne avdiience, Jutro, 14. 10. 1928, str. 1; Šefi strank pri kralju, Slovenec, 14. 10. 1928, str. 1; Dr. Korošec v avdijenci, Slovenec, 17. 10. 1928, str. 1; Včerajšnje avdiience, Jutro, 31. 10. 1928, str. 1; Avdiience na dvoru, Jutro, 2. 11. 1928, str. 1; Dr. Korošec v avdijenci, Slovenec, 21. 11. 1928, str. 1; Po imenovanju Maksimovića, Slovenec, 7. 12. 1928, str. 1; Opoldanska avdijenca dr. Korošča, Jutro, 7. 12. 1928, str. 1; Sporazum voditeljev opozicije?, Slovenec, 15. 12. 1928, str. 1; Demisija vlade je neizogibna?, Jutro, 20. 12. 1928, str. 1; Dr. Korošec čaka na odločitev demokratov,

kako gleda na politiko Kmečkodemokratske koalicije, je, na primer, avgusta 1928 odgovoril: »*Gledam, kakor vidite, s štirimi očmi.*«³¹ Minister za notranje zadeve in predsednik vlade Anton Korošec od julija 1928 skorajda ni dajal izjav za časnike.³² V slovenskih političnih časnikih so septembra 1928 večkrat objavljali Koroščeve izjave iz intervjuja za belgijski časnik *L'Independance Belge*, v katerem je med drugim nazorno prikazal omejene možnosti samostojnega odločanja predsednika vlade: »*Jaz vam ne morem povedati svojega osebnega mnenja. Gotovo je, da imam neke želje, toda jaz ne morem razvijati programa. Na mestu, na katerem sem, sem samo zato, da vzdržujem sedanje stanje.*«³³

Predsednik vlade se je intenzivno ukvarjal tudi z usklajevanjem zahtev in pričakovanj koalicijskih partnerjev, saj je težko obvladljiv politični položaj v državi vplival razdiralno tudi na odnose med njimi. Predstavniki okrepljenega krila pristašev Nikole Pašića v Narodni radikalni stranki so želeli prevzeti vodenje ministrstva za notranje zadeve, v Demokratski stranki pa so zahtevali razpis volitev in ustavne reforme. Opozarjali so na samovoljno (pre-ostro) odločanje ministrskega predsednika v zvezi s hrvaškim narodnim vprašanjem in na neizpolnjevanje koalicijske pogodbe glede rešitve vprašanja agrarne reforme v Dalmaciji³⁴,

Jutro, 22. 12. 1928, str. 1; Odločitev za osem dni odložena, Jutro, 23. 12. 1928, str. 1; Dolge avdijence v dvoru, Jutro, 28. 12. 1928, str. 1; Odločitve še ni, Slovenec, 30. 12. 1928, str. 1; Opoldanska avdijenca dr. Korošca, Jutro, 30. 12. 1928, str. 1; Demisija sprejeta, Slovenec, 3. 1. 1929, str. 1; Jutro, 3. 1. 1929, str. 1; O tekočih poslih predsednika vlade glej: Prva posvetovanja mandatarja krone z Vukičevićem, Slovenec, 25. 7. 1928, str. 1; Koroščeve konference z Vukičevićem, Jutro, 25. 7. 1928, str. 1; Senzacijska demonstracija proti finančni politiki Vukičević-Koroščevega režima, Jutro, 12. 8. 1928, str. 2; Odgoditev Koroščevega potovanja na Bled, Jutro, 21. 8. 1928, str. 2; Nihče naj si ne dela iluzij, Slovenec, 22. 8. 1928, str. 1; Dr. Korošec zopet v Beogradu, Slovenec, 2. 9. 1928, str. 1; Obiski pri dr. Korošču, Slovenec, 8. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec-Vukičević, Slovenec, 3. 10. 1928, str. 1; Konference voditeljev vladnih strank, Jutro, 11. 10. 1928, str. 1; Konference vladnih šefov, Jutro, 16. 10. 1928, str. 1; V pričakovanju odgovora predsednika vlade, Slovenec, 9. 11. 1928, str. 1; Korošec odgovori Savčiću, Slovenec, 10. 11. 1928, str. 1; Odmevi odgovora šefov četverne koalicije, Jutro, 14. 11. 1928, str. 1; Vladna koalicija – najmočnejši politični činitelj, Slovenec, 14. 11. 1928, str. 1; Po imenovanju Maksimovića, Slovenec, 7. 12. 1928, str. 1; O Koroščevih posredovanjih v sporih med člani vladne koalicije glej: Vlada uživa zaupanje radikalov, Slovenec, 8. 9. 1928, str. 1; Korošec se odmika od Vukičevića, Jutro, 13. 9. 1928, str. 1; Pred novim delom vlade; Za sporazum med radikali, Slovenec, 14. 9. 1928, str. 1; Šefi vladnih strank so proti demisiji, Jutro, 15. 9. 1928, str. 1; Radikali proti dr. Korošču, Jutro, 18. 9. 1928, str. 2; Morgenblatt o SLS, Slovenec, 27. 11. 1928, str. 2; Ob desetletnici naše države, Slovenski gospodar, 29. 11. 1928, str. 1; Velika politična nervoznost v Beogradu, Jutro, 1. 12. 1928, str. 1; Včerajšnji politični dogodki v Beogradu, Jutro, 4. 12. 1928, str. 1; Stanko Majcen, Moji spomini na Antona Korošca, v: Zbrana dela, 4. knjiga, Ljubljana 1996, str. 333.

³¹ Dr. Korošec na Bledu, Jutro, 29. 8. 1928, str. 1; Dr. Korošec – molči!, Slovenec, 6. 9. 1928, str. 3.

³² Glej npr.: Dr. Korošec: vedno in brezpogojno bom branil državo, Slovenec, 3. 8. 1928, str. 2; Nihče naj si ne dela iluzij, Slovenec, 22. 8. 1928, str. 1; Proti izdaji KDK, Slovenec, 24. 8. 1928, str. 1; Jasna linija dr. Korošca – izjava o občinskih volitvah v Bosni, Slovenec, 4. 11. 1928, str. 1; Koroščeva izjava novinarjem, Slovenec, 7. 11. 1928, str. 1; Izjava dr. Korošca, Slovenec, 10. 11. 1928, str. 2; Dvoletna vloga dr. Korošca, Jutro, 17. 11. 1928, str. 2; Odločitev za osem dni odložena, Jutro, 23. 11. 1928, str. 1; Dr. Korošec odklanja glavne zahteve, Jutro, 27. 12. 1928, str. 1; Onemogla jeza dr. Korošca na novinarje, Slovenski narod, 31. 12. 1928, str. 1; Komunique o sprejemu ostavke, Slovenec, 3. 1. 1929, str. 1; Demisija sprejeta, Jutro, 3. 1. 1928, str. 1.

³³ Dr. Korošec o svoji nalogi, Slovenec, 25. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec o političnem položaju, Jutro, 25. 9. 1928, str. 2; Dr. Korošec o situaciji, Slovenski narod, 24. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec o položaju, Domoljub, 26. 9. 1928, str. 1; Glej tudi: Dr. Korošec o nalogah svoje vlade, Jutro, 11. 10. 1928, str. 1; Kaj pravi Korošec o političnem položaju, Slovenski narod, 23. 10. 1928, str. 1.

³⁴ Naloga vlade o ureditvi agrarnih odnosov v Dalmaciji kot zahteva predstavnikov koalicijske Demokratske stranke je bila oblikovana tudi v smislu prizadevanj za zagotovitev hrvaške podpore vladi. Ministrski predsednik je 9. oktobra 1928 sprejel več delegacij hrvaških kmetov, vendar se vprašanju vsebinsko ni posvečal; Ljubomir Davidović je 16. oktobra 1928 povedal novinarju: »*G. Korošec se za to vprašanje mnogo ne angažira. Njemu je v prvi vrsti do tega, da poravna spor med nami* (Demokratsko stranko, op. p.) *in radikali.*« Hrvati pri dr. Korošču, Slovenec, 10. 10. 1928, str. 2; Agrarno vprašanje v Dalmaciji in SLS, Delavska politika, 10. 10. 1928, str. 2; Konferenca med Korošcem in Davidovićem, Jutro, 17. 10. 1928, str. 1; Spor za dalmatinsko agrarno reformo, Jutro, 17. 10. 1928, str. 2.

glede sprejetja zakona o kmečkih dolgovih, zakona proti korupciji ipd.³⁵ Po pisanju slovenskih demokratskih časnikov sta bila med člani Demokratske stranke premieru naklonjena le Kosta Timotijević in Vojislav Marinković. Slednji je kot eden vodilnih politikov v Kraljevini SHS užival politično podporo in zaupanje Antona Korošča, vendar je bil v času Koroščevega mandata zaradi diplomatske dejavnosti in bolezni večino časa odsoten iz domače politike.³⁶

Predsednik vlade Anton Korošec je v deklaraciji vlade 2. avgusta 1928 napovedal nadaljevanje dotedanjih vladnih usmeritev v vodenju zunanje politike, kar se je nanašalo na spoštovanje in varovanje mednarodnih pogodb, na krepitev prijateljskih odnosov s sosednjimi državami, oziroma na vzpostavljanje novih.³⁷ Ratifikacija Nettunskih konvencij je sodila med prednostne naloge njegove vlade in je bila Koroščev najpomembnejši prispevek k reševanju zunanjepolitičnih vprašanj jugoslovanske države v dvajsetih letih prejšnjega stoletja.³⁸ Ekonomsko-pomorski dogovori o ureditvi gospodarskih razmer v Reki in Zadru, tako imenovane Nettunske konvencije, so bili sklenjeni 20. julija 1925 med Kraljevino SHS in Kraljevino Italijo, in so olajšali gospodarski prodor italijanske sosesde na ozemlje Kraljevine SHS. Konvencije so postale predmet političnega izsiljevanja opozicijskih parlamentarnih strank, zato jih vlada po sklenitvi ni predložila v ratifikacijo Narodni skupščini.³⁹ Po obdobju napetih odnosov med državama, ki so bili posledica italijanske ofenzivne zunanje politike, so diplomatski predstavniki Kraljevine Italije in Kraljevine SHS maja 1927 sklenili sporazum, s katerim se je jugoslovanska stran obvezala k ratifikaciji spornih konvencij v Narodni skupščini.⁴⁰

Minister za zunanje zadeve Vojislav Marinković je Nettunske konvencije predložil Narodni skupščini v potrditev že 16. junija 1928, vendar so dogodki v zvezi z atentatom na hrvaške poslance razpravo preprečili; potrjene so bile 13. avgusta 1928 v odsotnosti poslancev Kmečkodemokratske koalicije in poslancev opozicijske Zemljoradniške stranke.⁴¹ Sodobni hrvaški književnik in intelektualac Miroslav Krleža, ki je kritično spremljal aktualne dogodke

³⁵ Šefi vladnih strank so proti demisiji, Jutro, 15. 9. 1928, str. 1; Korošec ne vidi vzroka za demisijo, Jutro, 29. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec o nalogah svoje vlade, Jutro, 11. 10. 1928, str. 1; Davidović napada, Slovenec, 28. 10. 1928, str. 1; Lepe besede Ljube Davidovića, Jutro, 28. 10. 1928, str. 1; Režimovci že kockajo za Koroščev plašč, Jutro, 3. 11. 1928, str. 1; Vlada ostane nespremenjena, Slovenec, 3. 11. 1928, str. 1; Nov oster konflikt v Koroščevi vladi, Jutro, 8. 11. 1928, str. 1; Vlada se pripravlja na otvoritev krize, Slovenski narod, 29. 11. 1928, str. 1; Gligorijević, Demokratska stranka, str. 543–544; Jovanović, Politički sukobi, str. 336–337.

³⁶ Dr. Šumenković minister brez portfelja, Slovenec, 29. 7. 1928, str. 1; Marinković in Karapanos, Slovenec, 7. 9. 1928, str. 2; Dr. Marinković se še ne vrne, Slovenec, 14. 9. 1928, str. 1; Zakaj se je dr. Marinković mudil v Parizu, Slovenski narod, 13. 10. 1928, str. 1; Povratek zunanjega ministra Marinkovića, Jutro, 14. 10. 1928, str. 1; Dr. Marinković se baje namerava popolnoma umakniti, Jutro, 25. 10. 1928, str. 1; Borba za nasledstvo ministra Marinkovića, Jutro, 23. 11. 1928, str. 1; Zakaj se tako tepejo za Marinkovićevo nasledstvo, Jutro, 25. 11. 1928, str. 1; Skupna linija NRS, SLS, JMO in pristašev Marinkovića, Jutro, 16. 12. 1928, str. 1; Koroščevi napori za ohranitev hegemonističnega režima, Jutro, 19. 12. 1928, str. 1; Dr. Marinković odložil odhod v Švico, Slovenski narod, 20. 12. 1928, str. 1; Zadnja seja ministrskega sveta, Jutro, 30. 12. 1928, str. 1.

³⁷ Deklaracija Koroščeve vlade, Slovenec, 3. 8. 1928, str. 1; Jutro, 3. 8. 1928, str. 2.

³⁸ Dolgotrajna včerajšnja pogajanja, Slovenec, 27. 7. 1928, str. 1; Vlada začela poslovati, Slovenec, 29. 7. 1928, str. 1; Dr. Korošec izdeluje deklaracijo, Slovenec, 31. 7. 1928, str. 1; Seja ministrskega sveta, Slovenec, 3. 8. 1928, str. 1.

³⁹ Čulinović I., str. 521; Bogdan Krizman, Vanjska politika jugoslavenske države 1918–1941. Diplomatsko-historijski pregled, Zagreb 1975 (dalje: Krizman, Vanjska politika jugoslavenske države), str. 45; Jože Pirjevec, Jugoslavija. Nastanek ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije, Koper 1995, str. 53.

⁴⁰ Krizman, Vanjska politika jugoslavenske države, str. 47.

⁴¹ Nettunske konvencije predložene Narodni skupščini, Jutro, 17. 6. 1928, str. 1; Nettunske konvencije sprejete, Slovenec, 14. 8. 1928, str. 1; Ratifikacija nettunskih konvencij, Jutro, 15. 8. 1928, str. 1.

hrvaške in jugoslovanske politike, je po ratifikaciji izpostavil vprašanje pietete do umrlih v Narodni skupščini: »Govoriti nad krvavim Radičem je žalostno in težko. Zaprli so ga, njegove zastave so raztrgali in ga z revolverjem v roki prisilili, da se je vdal. Ko pa se je vseslovansko dobrodušno zares vdal, so ga opljuvali, obrcali in vrgli pred vrata kakor psa. Pred vrati so ga nato ustrelili in potem čez njegovo truplo prešli na svoj državotvorni dnevni red, kakor da stopajo čez staro in raztrgano krpo. In prvi opravek po umoru jim je bil ta, da so vrgli na tehniko kos Dalmacije ter ga prodali za dva, tri groše.«⁴² V Slovenski ljudski stranki so zavrnitev ratifikacije konvencij s strani Kmečkodeмокratske koalicije označili kot protidržavno dejanje, akcijo parlamentarne opozicije pa povezali z ekonomskimi interesi madžarskih Židov in z revizionističnimi interesi madžarske vlade.⁴³ Veleposlanik Kraljevine SHS v Rimu je 14. novembra 1928 izročil ratifikacijske listine italijanskemu premieru Benitu Mussoliniju, s čimer je bilo pred uvedbo diktature zaključeno politično odmevno poglavje jugoslovanske zunanje politike.⁴⁴

Ratifikacija Nettunskih konvencij ni prinesla izboljšanja položaja Kraljevine SHS v odnosu do Kraljevine Italije.⁴⁵ Sodila je v okvir kraljevega načrta o oblikovanju dolgoročne politike sodelovanja z italijansko sosedo, pomenila je iskanje mednarodnega priznanja vladi po atentatu v Narodni skupščini in je bila del skupnega strateškega programa male antante.⁴⁶ Vlada po sprejetju konvencij ni več posvečala pozornosti delu Narodne skupščine, četudi so v skupščinskih odborih številni zakonski predlogi čakali na parlamentarno obravnavo.⁴⁷ Kralj je 30. novembra 1928 še zadnjič sprejel skupščinsko predsedstvo,⁴⁸ poslanci pa so se na zasedanju Narodne skupščine zadnjič sestali 28. novembra 1928, ko se je pričela vladna kriza.⁴⁹

Za razumevanje vloge vodstva Slovenske ljudske stranke pri ratifikaciji mednarodne pogodbe med Kraljevino SHS in Kraljevino Italijo, ki je dejavno zaznamovala notranjo politiko Kraljevine SHS v času vlade Antona Korošca osvetlimo nekatera stališča Slovenske ljudske stranke do pomembnejših vprašanj mednarodne politike v obravnavanem obdobju.⁵⁰ Vodstvo Slovenske ljudske stranke je julija 1925 zaradi bojazni pred prodorom italijanskega kapitala v Slovenijo in italijansko širitveno politiko v jugovzhodni Evropi obsodilo sprejetje

⁴² Miroslav Krleža, *Deset krvavih let in drugi politični eseji*, Ljubljana 1962, str. 213.

⁴³ V razglasu volivcem Slovenske ljudske stranke, ki je bil objavljen maja 1928 v časniku *Slovenec*, je bilo med drugim zapisano: »Ogrska in židovska politika in njeni vplivni podporniki v inozemstvu morejo vzeti kampanjo KDK za povod, da pokažejo našo državo svetu, predvsem pa prijateljskim velikim državam, kot izzivalko. Zato je treba v najvišjem interesu naše države, naroda in miru to preprečiti in SLS je storila svojo državno, patriotsko in narodno dolžnost, kakor tudi svojo dolžnost kot zagovornica evropskega miru in po mirovni pogodbi ustanovljenega stanja v Evropi, da je pristala na izpolnitev obveznosti, prevzetih in podpisanih od prejšnjih vlad (mišljene so bile Rapalska pogodba iz leta 1920, Sanmargheritske konvencije iz leta 1922 in Beograjske konvencije ter Rimski sporazum iz leta 1924, op. p.).« SLS je za mir, za soglasje naše politike s smernicami naših zaveznikov in miren razvoj države, *Slovenec*, 26. 5. 1928, str. 1; Krizman, *Vanjska politika jugoslavenske države*, str. 39 in 45; O antisemitizmu v slovenskem katoliškem taboru glej tudi: Židovsko vprašanje, *Straža*, 30. 3. 1921, str. 1–2; Še – Nettuno!, *Slovenec*, 27. 5. 1928, str. 1; Bratom, *Slovenec*, 4. 7. 1928, str. 1; Hrvatje o dr. Korošču, *Slovenski gospodar*, 23. 8. 1928, str. 2.

⁴⁴ Nettunske konvencije ratificirane, *Slovenec*, 16. 11. 1928, str. 1; Definitivna ratifikacija nettunskih konvencij, *Jutro*, 17. 11. 1928, str. 2.

⁴⁵ Krizman, *Vanjska politika jugoslavenske države*, str. 50–51 in 141.

⁴⁶ Prav tam, str. 45, 49–51 in 141; Gligorijević, *Demokratska stranka*, str. 538; Jovanović, *Politički sukobi*, str. 273.

⁴⁷ Gligorijević, str. 263–264.

⁴⁸ Skupščinsko predsedstvo pri kralju, *Slovenec*, 1. 12. 1928, str. 3.

⁴⁹ Gligorijević, str. 267.

⁵⁰ O zunanjepolitičnih stališčih Slovenske ljudske stranke v dvajsetih letih 20. stoletja glej tudi: Andrej Rahten, *Slovenska ljudska stranka v beograjski skupščini. Jugoslovanski klub v parlamentarnem življenju Kraljevine SHS 1919–1929*, Ljubljana 2002, str. 105–118.

Nettunskih konvencij.⁵¹ Stališče o nujnosti ratifikacije konvencij je zavzelo šele v okviru pogajanj z vlado maja 1927, ko se je jugoslovanska vlada k temu zavezala v sporazumu s Kraljevino Italijo.⁵² V časniku *Slovenec* so konec maja 1928 zapisali: »Navaden politični začetnik pa bo vedel, da bi pomenil odstop od že sklenjene pogodbe krvavo izzivanje, da Italija vojaško nastopi. /.../ Čim je vprašanje postavljeno tako, da je izbirati med enim in drugim, potem je jasno, da se SLS, ki nosi odgovornost tako za državo kakor za slovenski narod, ne more in ne sme odločiti drugače, kakor zahteva najvišji interes naše države, da se razvija dalje v miru, ne da bi se žrtvovali kakšni njeni bistveni interesi.«⁵³

Vodstvo Slovenske ljudske stranke je oblikovalo stališča o strategijah jugoslovanske zunanje politike glede na razvoj zunanjepolitičnih smernic italijanskega predsednika vlade Benita Mussolinija na Balkanu. Pri tem je imela ključno vlogo sklenitev prijateljskega sporazuma, tako imenovane Tiranske pogodbe, med Kraljevino Italijo in Albanijo novembra 1926, ki je omogočila italijanski politični prodor na Balkan in je s tem napovedovala predruženje odnosov med balkanskimi državami.⁵⁴ Anton Korošec je po sklenitvi Blejskega sporazuma poleti 1927 želel dejavno sodelovati tudi na področju jugoslovanske mednarodne politike: »Slovenska ljudska stranka je sicer mala stranka, vendar ni vseeno, kako mnenje ima ona o zunanji politiki. Ona predstavlja narod, ki stoji na meji treh držav. Naše mnenje v zunanji politiki je treba upoštevati in dosedaj je bilo tudi vedno upoštevano. /.../ Abotno in smešno pa je, zahtevati od Slovenske ljudske stranke, da se za našo zunanjo politiko ne brigamo. /.../ Nam ni vseeno, ako nas Italija neprestano vznemirja, bodisi od Snežnika sem bodisi od Albanije sem, nam ni vseeno, ali se na Madžarskem piše in govori o reviziji Trianonske pogodbe, tudi ni vseeno, ali ostane ono tiho in mirno sožitje z Avstrijo, kakor je sedaj, ali ne ostane.«⁵⁵

Načelnik Slovenske ljudske stranke se je po podpisu Tiranskega pakta ob koncu leta 1926 zavzemal za krepitev prijateljskih odnosov z Nemčijo, Anglijo in Zvezo sovjetskih socialističnih republik.⁵⁶ Vodstvo Slovenske ljudske stranke je ob koncu leta 1927 pozdravilo sklenitev tudi jugoslovansko-francoskega pakta o prijateljstvu kot korak v smeri oblikovanja tako imenovanega novega *Locarna*⁵⁷ oziroma *balkanskega Locarna*.⁵⁸ Kraljevina SHS je

⁵¹ Govor poslanca dr. Hohnjeca, *Slovenec*, 29. 7. 1925, str. 1; O zunanji politiki – govor Josipa Hohnjeca 28. julija 1925 v Narodni skupščini, *Naša Straža*, 7. 8. 1925, str. 1; Nettunske pogodbe, *Domoljub*, 30. 6. 1926, str. 406; SLS za brezpogojno kapitulacijo pred Italijani, *Jutro*, 27. 5. 1928, str. 2; Čulinović I., str. 521; Krizman, Vanjska politika jugoslovanske države, str. 45; Jože Pirjevec, *Jugoslavija. Nastanek ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije*, Koper 1995, str. 53.

⁵² Nettunske konvencije, *Slovenec*, 2. 6. 1927, str. 2; Celokupna opozicija proti nettunskim konvencijam, *Slovenec*, 16. 6. 1926, str. 1; Seja opozicionalnih voditeljev, *Slovenec*, 1. 7. 1926, str. 1; Nova orientacija naše zunanje politike?, *Jutro*, 7. 1. 1927, str. 1; Napetost med Italijo in Jugoslavijo ponehala, *Slovenec*, 14. 5. 1927, str. 2; Pred likvidacijo spora z Italijo?, *Slovenec*, 25. 5. 1927, str. 1; Napetost med Italijo in Jugoslavijo čedalje manjša, *Slovenec*, 26. 5. 1927, str. 1; Spor z Albanijo se bo mirno likvidiral, *Slovenec*, 12. 6. 1927, str. 1; Spor med nami in Italijo stacionaren, *Slovenec*, 14. 6. 1927, str. 1; Marinkovičev ekspozé o zunanji politiki, *Slovenec*, 24. 11. 1927, str. 1–2; Ekspozé zunanjega ministra, *Jutro*, 24. 11. 1927, str. 1; Nettuno pride pred skupščino, *Slovenec*, 24. 5. 1928, str. 1; Nettunske pogodbe, *Slovenski gospodar*, 31. 5. 1928, str. 8; Krizman, Vanjska politika jugoslovanske države, str. 47.

⁵³ Nettunske konvencije, *Slovenec*, 25. 5. 1928, str. 1; SLS je za mir, za soglasje naše politike s smernicami naših zaveznikov in miren razvoj države, *Slovenec*, 26. 5. 1928, str. 1.

⁵⁴ O tem glej: Krizman, Vanjska politika jugoslovanske države, str. 46.

⁵⁵ Važen programatičen govor dr. Korošca v Ptuj, *Slovenec*, 23. 8. 1927, str. 1; Sijajno uspeli shodi dr. Korošca v Moravčah, Kamniku in Škofji Loki, *Slovenec*, 6. 9. 1927, str. 1.

⁵⁶ Izjava dr. Korošca o italijansko-albanskem paktu, *Slovenec*, 4. 12. 1926, str. 1; Korošec, Davidović, Pribičević pri kralju, *Slovenec*, 14. 12. 1926, str. 1; Dr. Korošec o italijansko-albanski pogodbi, *Slovenec*, 1. 1. 1927, str. 1.

⁵⁷ **Sporazumi v Locarnu** so bili sklenjeni 1. decembra 1925 za ureditev napetih odnosov med Nemčijo, Belgijo in Francijo. Države podpisnice so v Locarnu potrdile meje, ki so bile po prvi svetovni vojni določene z versajsko pogodbo. Vodstvo Slovenske ljudske stranke je sklenitev omenjenih sporazumov sprejelo z zaskrbljenostjo za položaj Kraljevine SHS in zadržanostjo do morebitnih nadaljnjih ločenih dogovorov o mejah med Kraljevino Italijo,

bila ena redkih evropskih držav, ki v obdobju med svetovnima vojnama ni priznala Zveze sovjetskih socialističnih republik, kar je bila posledica družinskih povezav kralja Aleksandra z bivšo carsko rodbino in njegovega odpora do novega režima boljševikov.⁵⁹ Vodstvo Slovenske ljudske stranke se je zavzemalo za normalizacijo odnosov s to državo in za njeno vključitev v Društvo narodov, saj bi se s tem povečal vpliv slovanskih držav v evropskih integracijah v odnosu do Kraljevine Italije.⁶⁰

Predstavniki slovenskega političnega katolicizma so posebno po sklenitvi Locarnskih sporazumov v Društvu narodov videli tudi zagotovilo za ohranitev povojne ureditve Evrope na podlagi spoštovanja mednarodnega prava.⁶¹ Države naslednice Avstro-Ogrske monarhije so po prvi svetovni vojni skušale kljub sklenjenim mednarodnim manjšinskim pogodbam in nadzoru Društva narodov prisilno asimilirati narodne manjšine, ki so jih ustvarile mirovne pogodbe.⁶² Zaradi ureditve statusa slovenske narodne manjšine na avstrijskem Koroškem in v Kraljevini Italiji je zato razvoj mednarodnega prava pozorno spremljal zlasti štajerski poslanec Slovenske ljudske stranke Josip Hohnjec.⁶³ V Slovenski ljudski stranki so se zavzemali za rešitev manjšinskega vprašanja po načelu enakopravnosti, na podlagi mednarodnega

Francijo in Češkoslovaško. Anton Korošec je na agitacijskih zborovanjih v Dalmaciji oktobra 1925 kot odgovor na omenjene sporazume izpostavil Zvezo sovjetskih socialističnih republik kot zanesljivega zunanjepolitičnega partnerja Kraljevine SHS, pozival pa je tudi k navezavi stikov z rusko Pravoslavno cerkvijo. V sklenitvi Locarnskih sporazumov je videl predvsem osnivanje evropske politične zveze pod vodstvom Velike Britanije proti Zvezi sovjetskih socialističnih republik za prevlado v Aziji. V Narodni skupščini je o potrebi po vzpostavitvi diplomatskih odnosov med Kraljevino SHS in Zvezo sovjetskih socialističnih republik januarja 1926 govoril tudi poslanec Slovenske ljudske stranke Vladimir Pušenjak. Vprašanje poslanca Hohnjeca na zunanjega ministra, Slovenec, 23. 10. 1925, str. 2; Dr. Korošec v Splitu, Slovenec, 30. 10. 1925, str. 1; Sijajni uspehi dr. Korošca v Dalmaciji, Slovenec, 4. 11. 1925, str. 1; Razgovor z dr. Korošcem, Slovenec, 13. 11. 1925, str. 3; Debata o zunanji politiki vlade, Slovenec, 19. 1. 1926, str. 1; Pogodba s Francijo in njen pomen – govor dr. Hohnjeca, Slovenski gospodar na zboru SLS, 24. 11. 1927, str. 1–2; Locarnski sporazumi, v: Oxfordova enciklopedija zgodovine, 2. del, Ljubljana 1993, str. 158.

⁵⁸ Locarnski sporazum, Slovenski gospodar, 5. 11. 1925, str. 3; Dr. Korošec v Slivnici pri Mariboru in v Slov. Bistrici, Slovenec, 9. 8. 1927, str. 2; Važen programatičen govor dr. Korošca v Ptuj, Slovenec, 23. 8. 1927, str. 1; Oprti na Francijo, Domoljub, 17. 11. 1927, str. 1; Pogodba s Francijo in njen pomen – govor dr. Hohnjeca, Slovenski gospodar na zboru SLS, 24. 11. 1927, str. 1–2; Marinkovičev ekspozé o zunanji politiki, Slovenec, 24. 11. 1927, str. 1–2; Ekspozé zunanjega ministra, Jutro, 24. 11. 1927, str. 1; Delo zastopnikov Slovenske ljudske stranke, Ljubljana 1928, str. 9.

⁵⁹ Krizman, Vanjska politika jugoslavenske države, str. 68 in 142–143.

⁶⁰ Velika zunanjepolitična debata v skupščini; govor poslanca Vesenjaka, Slovenec, 10. 6. 1925, str. 1; Dr. Korošec v Splitu, Slovenec, 30. 10. 1925, str. 1; Anton Korošec, Zedinjene države Evrope, Naša Straža, 4. 1. 1926, str. 1; Debata o zunanji politiki vlade, Slovenec, 19. 1. 1926, str. 1; Karel Potočnik, Stanje ruskega gospodarstva in vprašanje priznanja Rusije, v: Socialna misel, I. III/1924, str. 69; Anton Korošec, Nekaj evropske politike, v: Socialna misel, I. V/1926, str. 53–54; Josip Horvat, Politička povijest Hrvatske 1918–1929; Kronika dojučerašnje hrvatske politike, Zagreb 1989, str. 280.

⁶¹ Za razorožitev – iz govora poslanca Josipa Hohnjeca v Narodni skupščini 25. marca 1926, Naša Straža, 31. 3. 1926, str. 1; Deklaracija Koroševe vlade, Slovenec, 3. 8. 1928, str. 1; Jutro, 3. 8. 1928, str. 2; Korošec Anton, Nekaj evropske politike, v: Socialna misel, I. V/1926, str. 52.

⁶² Hannah Arendt, Izvori totalitarizma, Ljubljana 2003, str. 348 in 351.

⁶³ Škofijski arhiv Maribor, Januš Golec, Spomini, str. 1351; Josip Hohnjec, Katolicizem in politika, Slovenec, 20. 1. 1926, str. 1; Vera in politika – govor Josipa Hohnjeca na taboru v Velesovem pri Kranju, Slovenec, 7. 10. 1926, str. 6; Zbor zaupnikov Jugoslovanske ljudske stranke v Celju, Straža, 17. 1. 1919, str. 1; Hohnjec o političnem položaju, Straža, 20. 1. 1919, str. 2; Ljubljana, dolga vas!, Straža, 25. 10. 1920, str. 1–2; Vse kar je prav, Straža, 25. 10. 1920, str. 2; Vprašanje krivde, Slovenec, 20. 10. 1920, str. 1; Narodni poslanec g. Josip Hohnjec, Slovenski gospodar, 9. 11. 1922, str. 3; Poslanec Hohnjec, Straža, 27. 11. 1922, str. 2–3; Za varstvo naših mej, Slovenec, 23. 10. 1925, str. 2; Locarno in naša država – odgovor dr. Ninčiča, Naša Straža, 2. 11. 1925, str. 1; Dr. Hohnjec ožigosa nekulturnost italijanskega gospodstva, Slovenec, 11. 11. 1925, str. 1; Naša Straža, 13. 11. 1925, str. 1; Slovenci na Koroškem – Nemci v naši državi, Slovenski gospodar, 20. 1. 1926, str. 1; Varstvo narodnih manjšin, Naša Straža, 29. 1. 1926, str. 1; Dr. Josip Hohnjec o naši zunanji politiki – govor v Narodni skupščini 25. 3. 1926, Slovenec, 26. 3. 1926, str. 1.

prava in v okviru evropskega integracijskega modela, z Društvom narodov pa so povezovali tudi zaščito položaja Slovencev v diaspori.⁶⁴ Zaradi možnosti ozemeljske širitve Nemčije v primeru priključitve Avstrije so pogosto opozarjali na pomen zaščite slovenske manjšine na Koroškem.⁶⁵ Čeprav so upali na pravno izničenje koroškega plebiscita po mednarodnem priznanju nemške širitve, so bili do ideje zadržani, saj kot je poudaril Anton Korošec, »je iz varnostnih razlogov za vse slučaje vendarle bolje imeti poleg sebe 7-milijonsko nego 70-milijonsko državo;« ne glede na to je bil prepričan, da bo prišlo do združitve obeh držav.⁶⁶

Ker je ratifikacija Nettunskih konvencij preprečila razpust Narodne skupščine, padec četverne koalicije in razpis novih volitev, so bili predstavniki Kmečkodemokratske koalicije prepričani, da je bila nepričakovana pobuda vlade posledica prizadevanj oblasti po razdelitvi države.⁶⁷ Ideja o **amputaciji**, odcepitvi hrvaških in slovenskih ozemelj od ostalih delov države, in oblikovanju Velike Srbije se je pričela v najvišjih političnih krogih ponovno pojavljati po atentatu v Narodni skupščini. Razbitje države je bilo tudi v interesu velikohrvaških krogov. Kralj Aleksander je 7. julija 1928 o tem govoril z vodstvom Kmečkodemokratske koalicije, ki je amputacijo zavrnilo in zahtevalo odstop vlade ter veleizdajniški proces za prvake vladne koalicije, zaradi dejavnosti za ratifikacijo Nettunskih konvencij zlasti za Antona Korošča.⁶⁸ Opozicijski poslanci so skušali prizadevanja ministrskega predsednika za ratifikacijo konvencij onemogočiti na podlagi razkritja poslanca Kmečkodemokratske koalicije Josipa Predavca, ki je predsednika vlade 2. avgusta 1928 pred poslansko zbornico obtožil prikritega delovanja za

⁶⁴ Minister za socialno politiko v Uzunovičevi in Vukičevići vladi Andrej Gosar je **izseljensko vprašanje** uvrstil v svoj program, bil pa je tudi član pogajalske skupine strokovnjakov za ureditev pravic jugoslovanskih delavcev v Nemčiji, ki jo je imenovala vlada Antona Korošča. Ob sprejetju vladnega predloga Zakona o državljanstvu v Narodni skupščini avgusta 1928 je minister za notranje zadeve Anton Korošec kot predlagatelj opozoril na potrebna dopolnila v zvezi z vprašanjem odpusta iz državljanstva, kar se je nanašalo predvsem na status jugoslovanskih izseljencev v Združenih državah Amerike. V zvezi z odpustom iz državljanstva je bil za Korošča sporen 28. člen, ki se je glasil: »Državljan kraljevine, ki stanuje stalno izven ozemlja kraljevine, a po dovršenem 21. letu življenja v dobi 30 let ni izpolnjeval nikakršnih obveznosti proti domovini, preneha biti državljan kraljevine.« Zakon o državljanstvu Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, št. 109 / 19. 11. 1928, str. 741–744; Socialni delovni program ministra dr. Gosarja, Slovenec, 16. 2. 1927, str. 1; Slovenski minister pred finančnim odborom, Slovenec, 15. 1. 1928, str. 1; Zaščita delavstva v inozemstvu, Slovenec, 29. 9. 1928, str. 1; Zakon o državljanstvu sprejet, Jutro, 31. 5. 1928, str. 1; Zakon o državljanstvu sprejet, Slovenec, 5. 8. 1928, str. 1; Jutro, 5. 8. 1928, str. 1; Novi zakon o državljanstvu, Slovenski narod, 6. 11. 1928, str. 2; Glej tudi: Izseljeniško vprašanje, Straža, 24. 3. 1924, str. 1; Dr. Korošec pred ljubljanskimi volivci, Slovenec, 9. 5. 1926, str. 1; Seja načelstva SLS, 22. 11. 1927, str. 2; Deklaracija Koroščeve vlade, Slovenec, 3. 8. 1928, str. 1; Jutro, 3. 8. 1928, str. 2; O odnosu Katoliške cerkve do izseljenskega vprašanja in o delovanju Katoliške cerkve med ameriškimi Slovenci glej: Darko Friš, Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev 1871–1924, Celovec–Ljubljana–Dunaj 1995, str. 25–31.

⁶⁵ Slovenci na Koroškem, Slovenski gospodar, 20. 1. 1926, str. 1; Varstvo narodnih manjšin, Naša Straža, 29. 1. 1926, str. 1; Dr. Korošec o slovenski politiki, Slovenec, 10. 10. 1926, str. 6; Čulinović I., str. 521; Krizman, Vanjska politika jugoslavenske države, str. 45; Jože Pirjevec, Jugoslavija. Nastanek ter razpad Karadjordjevičeve in Titove Jugoslavije, Koper 1995, str. 53.

⁶⁶ Vprašanje priključitve Avstrije – razprava o interpelaciji poslanca Smodeja, Slovenec, 14. 7. 1925, str. 3–4; Avstrijsko priključitveno vprašanje v Narodni skupščini, Slovenski narod, 15. 7. 1925, str. 1; Naša zunanja politika – govor poslanca Josipa Hohnjeca v Narodni skupščini 25. 3. 1926, Naša Straža, 31. 3. 1926, str. 2–3; Jugoslavija in njeni sosedje – predavanje dr. Antona Korošča, Slovenec, 3. 10. 1926, str. 7; Anschluss, Slovenec, 5. 8. 1927, str. 1; A. G. (= Andrej Gosar), Kako daleč smo z Anshlusom?, Slovenec, 19. 1. 1928, str. 1; Korošec Anton, Nekaj evropske politike, v: Socialna misel, I. V/1926, str. 49.

⁶⁷ Nove avtentične ugotovitve o amputacijah, Jutro, 13. 9. 1928, str. 2; Vođa govori: ličnost, izjave, govori i politički rad vođe Hrvata dra. Vladka Mačka, ur. Mirko Glojnarčić, Zagreb 1936, str. 83.

⁶⁸ Hočemo jasnost!, Mariborski večernik Jutra, 4. 9. 1928, str. 1; V vladi o amputaciji niti besede – izjavi Ljube Davidovića in dr. Spaha, Slovenec, 8. 9. 1928, str. 1; Razprava o amputaciji končana, Slovenec, 9. 9. 1928, str. 1; Čulinović I., str. 544–547; Branislav Gligoričević, Kralj Aleksandar Karađorđević. Srpsko-hrvatski spor, Beograd 2002, str. 317–318.

priključitev Slovenije Kraljevini Italiji.⁶⁹ Načrte o vatikanskem protektoratu, ki bi Slovincem zagotovil kulturno avtonomijo, naj bi načelnik Slovenske ljudske stranke razkril v času oblikovanja Opozicijskega bloka leta 1924.⁷⁰ Josip Predavec je bil takrat glavni predstavnik Hrvatske republikanske seljačke stranke.⁷¹ Po navedbah v časniku Jutro in Predavčevih besedah je Anton Korošec dejal: »Vidim, da tu mi ne moremo živeti. Tako ne moremo več dalje. Mi smo vendarle kulturni narod, mi se tu v Beogradu ne moremo znati. /.../ Mi smo dva različna sveta. Mislim, da je za nas Slovence edini spas, da se priključimo Italiji. Nas Slovencev je poldrugi milijon. V Jugoslaviji nas je le en milijon. Ni pa misliti na to, da bi se kdaj posrečilo, spraviti onega pol milijona Slovencev, ki so pod Italijo, k nam v Jugoslavijo. Pač pa je mogoče misliti na to, da gremo mi pod Italijo, kjer bomo mogli s svojimi zvezami pri Vatikanu doseči vsaj kulturno avtonomijo in bomo tako lahko živeli vsaj kot kulturni narod.«⁷²

V Slovenski ljudski stranki se v obravnavanem obdobju niso zavzemali za odcepitev Slovenije od Kraljevine SHS, temveč so po sklenitvi mirovnih pogodb v njenem okviru videli zagotovilo za ohranitev slovenskega narodnega telesa.⁷³ Anton Korošec je leta 1919 spremljal pogajanja za določitev slovenske zahodne meje na mirovni konferenci v Versaillesu v duhu ideje: »Tudi najslabša Jugoslavija je za nas Slovence še vedno najboljša rešitev.« V nasprotju s prizadevanji predhodnika na čelu Slovenske ljudske stranke Ivana Šušteršiča, ki se je marca 1919 pogajal z italijansko vlado proti interesom jugoslovanske države, je aktivno sodeloval pri oblikovanju državne tvorbe južnoslovanskih narodov.⁷⁴ Čeprav nekatere raziskave kažejo, da se je Anton Korošec pred začetkom druge svetovne vojne ukvarjal z mislijo o priključitvi Slovenije Kraljevini Italiji,⁷⁵ po besedah Svetozarja Pribičevića pa se 7. julija 1928 ob skupni avdienci pri kralju do vprašanja odcepitve zahodnih delov države od Kraljevine SHS ni jasno opredelil,⁷⁶ njegovo politično delovanje leta 1924 ni kazalo na tovrstna prizadevanja: pri

⁶⁹ Arhiv Srbije i Crne Gore (dalje: ASCG), fond: Jovan Jovanović Pižon, št. 80, fasc. 29, Rokopis skupščinskega govora ob ratifikaciji Nettunskih konvencij.

⁷⁰ Senzacionalne obtožbe poslanca Predavca; Dr. Korošec odločno demantira, Jutro, 3. 8. 1928, str. 1; Koroščevi nazor o priključitvi Slovenije k Italiji, Jutro, 5. 8. 1928, str. 2; Dr. Korošec: vedno in brezpogojno bom branil državo, Slovenec, 3. 8. 1928, str. 2; Velik vtis Predavčevih razkritij; Izjave dr. Žerjava, Jutro, 4. 8. 1928, str. 1.

⁷¹ Opozicionalni blok ustvarjen, Slovenec, 9. 3. 1924, str. 1; Razgovor s posl. Predavcem, Slovenec, 11. 3. 1924, str. 1; Vidovdanska ustava odpravljena, Domoljub, 28. 5. 1924, str. 1; Brez parlamenta, Slovenec, 29. 5. 1924, str. 1; Slovenskemu narodu!, Slovenec, 31. 5. 1924, str. 1; Sklepi Jugoslovanskega kluba, Slovenec, 25. 6. 1924, str. 2; Kako dr. Korošec v Beogradu laže, Jutro, 6. 7. 1924, str. 1; Senzacionalna izjava Ljube Jovanovića, Jutro, 25. 7. 1924, str. 1.

⁷² Slovenija naj bi prišla pod Italijo?, Jutro, 3. 8. 1928, str. 1.

⁷³ Štajerski teolog in teoretik Josip Jeraj je, na primer, leta 1923 zapisal: »Občudovati moramo genijalno intuicijo našega voditelja dr. Korošca, ki je s preroškim duhom izbral ne samo slovenskemu ljudstvu, temveč celotnemu jugoslovanskemu narodu od Triglava do Črnega morja pravilno državno koncepcijo, ki ima bodočnost.« Podobno stališče je zagovarjal tajnik Slovenske ljudske stranke Bogumil Remec leta 1925: »Ljubezen do slovenskega občestva ne terja, da bi se nujno morali ločiti. Nasprotno! Iz krepke, samostojno živeče Slovenije pelje pot do organično zgrajene evropske federacije le po naravni cesti. Gorje nam, ako bi nas časovne stiske ozlobile, da bi podrli mostove, ki nas družijo z narodi, ki so nam po naturi najbližji.« Josip Jeraj, Centralistična ideologija in jugoslovanstvo, Straža, 18. 6. 1923, str. 1; Bogumil Remec, Preskušnja slovenske moči, v: Križ na gori, št. 7–8/1925–1926, str. 117; Glej tudi: Kje treba amputirati?, Straža, 9. 4. 1923, str. 1; Seja vodstva SLS v Celju, Slovenec, 10. 7. 1923, str. 1; Zbor zaupnikov SLS, Slovenec, 12. 12. 1924, str. 1; Amputacija ali strah za otroke, Domoljub, 31. 12. 1924, str. 757; Naše pojmovanje države – razgovor z Josipom Hohnjecem, Slovenec, 4. 2. 1926, str. 5; Bratom, Slovenec, 4. 7. 1928, str. 1; Slavnostna seja oblastne skupščine – govor predsednika dr. Natlačna, Slovenec, 30. 10. 1928, str. 6.

⁷⁴ Janko Pleterski, Dr. Ivan Šušteršič 1863–1925. Pot prvaka slovenskega političnega katolicizma, Ljubljana 1998, str. 449–452; Igor Grdina, Slovenci med tradicijo in perspektivo. Politični mozaik 1860–1918, Ljubljana 2003, str. 316; Uroš Lipušček, Ave Wilson: ZDA in prekranje Slovenije v Versaillesu 1919–1920, Ljubljana 2003, str. 250 – glej tudi strani: 109, 113, 162, 167–170, 174, 184, 186 in 233.

⁷⁵ Prav tam, str. 159.

⁷⁶ Svetozar Pribičević, Diktatura kralja Aleksandra, Zagreb 1990, str. 68.

predsedniku vlade Nikoli Pašiću je posredoval za zaščito slovenske narodne manjšine v Kraljevini Italiji, Jugoslovanski klub pa je ostro nasprotoval sklenitvi Rimskega sporazuma med italijansko in jugoslovansko vlado.⁷⁷

Z ratifikacijo Nettunskih konvencij je bil pomembno povezan tudi najem **angleško-ameriškega državnega investicijskega posojila** (po navedbah časnika Slovenski gospodar je šlo za okrog 14 milijard dinarjev) za stabilizacijo dinarja in obnovo prometne infrastrukture v državi.⁷⁸ Postopki za najem so s prekinitvami tekli od srede leta 1924.⁷⁹ Po intenzivnih pogajanjih ministra za zunanje zadeve Vojislava Marinkovića s tujimi finančnimi partnerji v prvi polovici leta 1928 je angleška vlada 19. junija 1928 končno privolila v izplačilo visokega denarnega posojila Kraljevini SHS za izgraditev železniške proge od Beograda do Jadranskega morja.⁸⁰ Posojilo je po atentatu v Narodni skupščini blokirala,⁸¹ zato je bila ponovna vzpostavitev pogajanj in končni najem posojila eden od programskih ciljev Koroščeve vlade.⁸² Posojilodajalci so že pred sklenitvijo sporazuma med Stjepanom Radićem in Nikolo Pašićem leta 1925 od predsednika vlade Pašića kot pogoj za najem posojila zahtevali potrditev v Narodni skupščini. Poziv poslanca Slovenske ljudske stranke Josipa Hohnjeca ob sprejemanju vladne deklaracije 7. avgusta 1928, naj se poslanci Kmečkodemokratske koalicije vrnejo k parlamentarnemu delu, lahko zato razumemo tudi kot prizadevanje Jugoslovanskega kluba za uspešen zaključek najema investicijskega posojila.⁸³

Ministrski predsednik Anton Korošec je oktobra 1928 v intervjuju za časnik Neue Freie Presse, ki ga je povzel časnik Slovenski narod, povedal: »*Ne glede na zamotano parlamentarno situacijo, ki je nastala po tem atentatu, atentat tudi na pogajanja za inozemsko posojilo ni vplival ugodno, kar je povzročilo zastoj v pogajanjih.*«⁸⁴ Ker vodstvo Kmečkodemokratske koalicije vladi ni priznavalo legitimnosti, prizadevanja za sprostitev posojila tudi po ratifikaciji Nettunskih konvencij niso bila uspešna.⁸⁵ Vlada je zato 30. oktobra 1928 sklenila sporazum

⁷⁷ Protest dr. Korošča pri Pašiću; To ni sporazum!, Slovenec, 22. 1. 1924, str. 1; Resolucija dr. Korošča in dr. Spahe, Slovenec, 23. 1. 1924, str. 1; Jugoslovanski klub proti pogodbi vlade z Italijo, Slovenec, 24. 1. 1924, str. 1.

⁷⁸ 14 milijard posojila, Slovenski gospodar, 16. 2. 1928, str. 3.

⁷⁹ ASCG, fond: Ministrski svet Kraljevine Jugoslavije, št. 138, fasc. 21/82–86, Pismo predsednika banke Armstrong – Whitworth (Jugo – Slavia) predsedniku jugoslovanske vlade Nikoli Pašiću, Beograd 10. 6. 1925; Deklaracija vlade pred novinarji, Jutro, 6. 2. 1927, str. 1; Velika gospodarska reforma, Slovenec, 6. 2. 1927, str. 1; Namera-vano inozemsko investicijsko posojilo, Slovenec, 11. 2. 1927, str. 1; Ekspoze finančnega ministra v Narodni skupščini – investicije, Slovenec, 12. 2. 1927, str. 1; Demisija vlade Nikole Uzunovića, Slovenec, 18. 4. 1927, str. 1; Ostavka g. Uzunovića, Jutro, 19. 4. 1927, str. 1; Nehajte z demagogijo!, Slovenec, 30. 5. 1928, str. 1; Nova akcija vlade za najetje inozemskega posojila, Slovenski narod, 29. 10. 1928, str. 1; Krizman, Vanjska politika jugoslavenske države, str. 49.

⁸⁰ Zaupanje do Jugoslavije narašča, Slovenec, 16. 2. 1928, str. 1; Finančni minister gre podpisat, Slovenski gospodar, 10. 5. 1928, str. 3; Nehajte z demagogijo!, Slovenec, 30. 5. 1928, str. 1; Finančni minister v Londonu, Slovenski gospodar, 16. 5. 1928, str. 3; Iz uspešnega delovanja sedanje vlade, Slovenski gospodar, 24. 5. 1928, str. 1; Posojilo je tu – emisija odložena, Slovenec, 27. 6. 1928, str. 1.

⁸¹ Posojilo je tu, emisija odložena – izjava ministra za finance, Slovenec, 27. 6. 1928, str. 1; Ločiti je potrebno gospodarska in politična vprašanja, Slovenski gospodar, 18. 10. 1928, str. 1.

⁸² Deklaracija dr. Koroščeve vlade, Slovenec, 3. 8. 1928, str. 1.

⁸³ ASCG, fond: Ministrski svet Kraljevine Jugoslavije, št. 138, fasc. 21/82–86, Pismo predsednika banke Armstrong – Whitworth predsedniku jugoslovanske vlade Nikoli Pašiću, Beograd 10. 6. 1925; Razprava o vladni deklaraciji – govor Josipa Hohnjeca, Slovenec, 8. 8. 1928, str. 1.

⁸⁴ Kaj pravi dr. Korošec o političnem položaju, Slovenski narod, 23. 10. 1928, str. 1.

⁸⁵ Nova akcija vlade za najetje inozemskega posojila, Slovenski narod, 29. 10. 1928, str. 1; Zakaj se je dr. Marinković mudil v Parizu, Slovenski narod, 13. 10. 1928, str. 1; Krasna manifestacija KDK v Celju – resolucija, Jutro, 30. 10. 1928, str. 3; Nasveti angleškega poslanika?, Jutro, 12. 12. 1928, str. 1; Finance – smrt dr. Koroščevega režima, Slovenski narod, 21. 12. 1928, str. 2; Sestanek poslanika Kennarda z dr. Koroščem, Jutro, 22. 12. 1928, str. 1.

s predstavniki švedsko-ameriške korporacije STAB (Svenska Tändsticks Aktienbolaget) o najemu nižjega posojila, vezanega na monopolno prodajo vžigalic švedske družbe v Kraljevini SHS; Narodna banka je prvo emisijo omenjenega posojila prejela v zadnjih dneh decembra 1928.⁸⁶

V Slovenski ljudski stranki so se z mednarodnim investicijskim posojilom prvič neposredno srečali ob prevzemu ministrstva za promet v vladi Ljubomirja Davidovića, ko si je minister za promet Anton Sušnik avgusta 1924 zadal za temeljno nalogo svojega ministrovanja izkoreninjenje strankarske politike iz uprave državnih železnic.⁸⁷ Anton Korošec je najem državnega posojila za izgradnjo železnic navedel kot pogoj za vstop v vlado Nikole Uzunovića ob koncu leta 1926,⁸⁸ Dušan Sernec pa je kot minister za javna dela v Uzunovićevi vladi skušal pridobiti denarna sredstva za izgradnjo treh železniških prog v Sloveniji (Sevnica–Št. Janž, Krapina–Rogatec in povezava s Sušakom).⁸⁹ Železniška povezava Slovenije z morjem je bila pogoj za gospodarsko okrepitev Slovenije, ki je bila spričo centralističnega državnega ustroja in italijanskih širitvenih teženj v interesu njenega vodstva, hkrati pa skladna s programskimi izhodišči Slovenske ljudske stranke;⁹⁰ avtonomistični program je predvidel državno lastništvo za železnice, železniško zakonodajo pa bi po predlogu programa Andreja Gosarja iz leta 1922 urejala socialnoekonomska zbornica.⁹¹ V stranki je zanimanje za železnice povečalo tudi uvajanje decentralizacijskih in tržnogospodarskih elementov v železniške upravljavske strukture, posebno ker se je tako imenovana depolitizacija železnic v drugi polovici dvajsetih let 20. stoletja razvijala v smeri odvzemanja političnih pravic politično levo usmerjenim železničarskim delavcem.⁹²

Slovenska ljudska stranka se je obračala na železničarje v Mariboru in na Jesenicah pred skupščinskimi volitvami leta 1925,⁹³ prizadevanje njenega vodstva za povečanje vpliva na železnice pa je bilo izrazito predvsem po vstopu v vlado Nikole Uzunovića februarja 1927.⁹⁴ Glavni predstavnik železničarskih delavcev v Slovenski ljudski stranki, štajerski poslanec

⁸⁶ ASCG, fond: Narodna skupščina Kraljevine Jugoslavije, št. 72, fasc. 53/228, Zakon o 6 ¼ % monopolskom zajmu Kraljevine SHS od 22.000.000 dolara i o ustupanju prava prodaje žižica, 9. 11. 1928; Dopis ministra za finance predsedniku Narodne skupščine z dne 23. 11. 1928; Švedsko posojilo, Slovenec, 7. 11. 1928, str. 1; Pogoji švedskega posojila, Jutro, 8. 11. 1928, str. 2; Monopolsko posojilo odobreno, Jutro, 10. 11. 1928, str. 1; Odločna izjava guvernerja Narodne banke, Jutro, 16. 12. 1928, str. 1; Prvi obrok monopolskega posojila, Jutro, 23. 12. 1928, str. 1; Uradniki zopet enkrat potegnjeni?, Dr. Korošec odklanja glavne zahteve Ljube Davidovića, Jutro, 27. 12. 1928, str. 1.

⁸⁷ Minister Sušnik za potrebe železničarskih uslužbencev, Slovenec, 6. 8. 1924, str. 1–2; Boj za obstoj in svobodo Slovenije, Tajništvo Slovenske ljudske stranke, Ljubljana 1924, str. 42; Avtonomistični program SLS, Slovenec, 13. 1. 1927, str. 3.

⁸⁸ Veliki govor dr. Korošca na Vrhnikih – zunanje investicijsko posojilo, Slovenec, 4. 1. 1927, str. 1.

⁸⁹ Franc Gabrovšek, Dva meseca v vladi, v: Socialna misel, I. VI/1927, str. 97–99.

⁹⁰ Fran Radešček, Železniška zveza Slovenije z morjem, Slovenec, 22. 12. 1920, str. 1.

⁹¹ Avtonomistični program SLS, Slovenec, 13. 1. 1927, str. 3; Andrej Gosar, Načrt političnega programa, v: Socialna misel, I. I/1922, str. 185–189.

⁹² Nove železniške proge se začno graditi še letos – seja finančnega odbora, Slovenec, 14. 5. 1927, str. 1; Franjo Aleš, Vprašanje komercializacije železnic; Komercializacija železnica, Ujedinjeni železničar, 15. 10. 1927, str. 2; Depolitizacija saobraćaja, Ujedinjeni železničar, 15. 5. 1928, str. 1.

⁹³ Bivši prometni minister Sušnik o svojem delovanju, Slovenec, 14. 12. 1924, str. 3; 16. 12. 1924, str. 2; 17. 12. 1924, str. 2; Železničarjem in delavcem, Straža, 24. 12. 1924, str. 3.

⁹⁴ Glej npr.: Krščanski socialci, izvedite program!, Ujedinjeni železničar, 15. 2. 1927, str. 2; Socialna politika generalsko-klerikalne vlade, Ujedinjeni železničar, 15. 4. 1927, str. 1; Dobrote klero-radikalne vlade, Ujedinjeni železničar, 15. 5. 1927, str. 4; Razredni boj – političen boj, Ujedinjeni železničar, 15. 7. 1927, str. 1; Pred volitvami, Ujedinjeni železničar, 1. 8. 1927, str. 2; Kaj je laž in kaj je resnica?, Ujedinjeni železničar, 15. 8. 1927, str. 1–2; Radikalnoklerikalni režim je udaril, Ujedinjeni železničar, 15. 11. 1927, str. 1.

Jugoslovanskega kluba Franjo Žebot,⁹⁵ je pred skupščinskimi volitvami leta 1927 uresničil široko zastavljeno agitacijsko akcijo, s katero je ob pomoči vodstva Narodne radikalne stranke⁹⁶ prikazoval demokratsko politično orientiranost vodstva Udruženja jugoslovanskih narodnih železničarjev in brodarjev, ki je bilo ustanovljeno leta 1923 kot krovno strokovno združenje železničarjev na državni ravni.⁹⁷ Žebot je pozorno in kritično spremljal razvoj prometne politike tudi v času najtesnejšega sodelovanja Slovenske ljudske stranke z vladno Narodno radikalno stranko; 9. marca 1928 je v razpravi o proračunu ministrstva za promet med drugim dejal: »Smatram potrebno poudariti, da posebno personalna politika prometnega ministrstva ni taka, da bi mogli biti mi, čeravno smo v vladni večini, z njo popolnoma zadovoljni.«⁹⁸

Vodstvo Slovenske ljudske stranke je ob deseti obletnici jugoslovanske države 1. decembra 1928 nagovorilo pristaše in državljane: »Vsak, kdor ljubi državo, je v tej dobi (1918–1928, op. p.) spoznal ljudsko in državotvorno delo Slovenske ljudske stranke. Ni dvoma, da bo tudi v bodočem desetletju imela država ravno v Slovenski ljudski stranki najkrepkejšo oporo. Slovenska ljudska stranka se danes pridružuje splošnemu klicu vsega naroda in kliče: Živio Njegovo Veličanstvo kralj Aleksander! Bog čuvaj našo domovino v vernih rokah poštenih in ljudskih politikov!«⁹⁹ Slovesnosti ob državnem prazniku so se v Zagrebu razvile v nasilne izgrede pristašev Kmečkodemokratske koalicije,¹⁰⁰ kar je bil vrhunec razhajanj med politiko

⁹⁵ O dejavnosti Franja Žebota v Narodni skupščini za pravice železničarskih delavcev glej npr.: PAM, fond: Zveza jugoslovanskih železničarjev – podružnica Maribor 1910–1927, AŠ 1, Zapisnik 26. redne seje odbora, 4. 7. 1923; Zapisnik 29. seje odbora, 25. 7. 1923; Zapisnik 43. seje odbora, 18. 11. 1925; PAM, fond: Franjo Žebot, AŠ 1, Železničarji! – volilni oglas Slovenske ljudske stranke; Stenografske beleške. Redovan saziv, br. 24 / 29. 5. 1925, str. 238; Odvojeno mišljenje Jugoslovanskega kluba in Jugoslovanskega muslimanskega kluba (zanju: Franjo Žebot), Stenografske beleške. Vanredan saziv za 1925 god., br. 48 / 21. 7. 1925, str. 484–485; Zakon za železničarje, Straža, 15. 6. 1923, str. 3; Usoda železničarskega zakona, Straža, 27. 7. 1923, str. 2; Shod krščanskosocialnih železničarjev, Straža, 4. 2. 1924, str. 3; Kako je Pašičeva vlada varala železničarje – govor Franja Žebota v Narodni skupščini 13. 3. 1924, Straža, 21. 3. 1924, str. 2–3; 24. 3. 1924, str. 2–3; Zakaj so ustavili izplačilo penzij vpokojenim železničarjem, Naša Straža, 19. 6. 1925, str. 3; Vprašanje narodnega poslanca Franja Žebota, Naša Straža, 21. 7. 1925, str. 2; Poslanci Jugoslovanskega kluba za železničarje, Naša Straža, 27. 7. 1925, str. 2; Za železničarje, Naša Straža, 2. 11. 1925, str. 3; Razprava o proračunu železniškega ministrstva – govor poslanca Žebota, Slovenec, 13. 3. 1926, str. 1; Novo železničarsko glasilo, Naša Straža, 26. 3. 1926, str. 3; Franjo Žebot, Kdo je zakrivil krivice železničarjev?, Slovenski gospodar, 21. 7. 1927, str. 2; Za železniške upokojence, Slovenec, 20. 4. 1928, str. 1; SLS in železničarska gospodarska poslovalnica, Jutro, 21. 4. 1928, str. 2; Poziv gospodu F. Žebotu, Ujedinjeni železničar, 1. 5. 1928, str. 2; Ciril Žebot, Neminljiva Slovenija. Spomini in spoznanja iz razdobja sedemdesetih let od majniške deklaracije, Ljubljana 1990, str. 172.

⁹⁶ Ministrski predsednik v Mariboru in Celju, Slovenec, 13. 7. 1927, str. 1; Kako je g. Vukičević snubil mariborske železničarje, Jutro, 13. 7. 1927, str. 2; Še en odmev blejskega pakta, Jutro, 14. 7. 1927, str. 2.

⁹⁷ PAM, fond: Zveza jugoslovanskih železničarjev – podružnica Maribor 1910–1927, AŠ 1, Poročilo s shoda v Mariboru dne 15. novembra 1923; PAM, fond: Franjo Žebot, AŠ 1, Železničarjem!; Pismo predstavnika mariborske podružnice Udruženja jugoslovanskih narodnih železničarjev in brodarjev Franju Žebotu, Maribor, 6. september 1927; Velik železničarski shod v Mariboru, Delavska politika, 29. 6. 1927, str. 1; Novo protestno zborovanje mariborskih železničarjev, Jutro, 6. 7. 1927, str. 1; Velik uspeh naših poslancev za slovenske železničarje, Slovenec, 7. 7. 1927, str. 1; Železničarski protestni shodi in strankarstvo; Besnenje Jutra proti železničarjem, Slovenec, 7. 7. 1927, str. 5; Kako je g. Vukičević snubil mariborske železničarje, Jutro, 13. 7. 1927, str. 2; Uspešne intervencije poslanca Žebota, Jutro, 15. 7. 1927, str. 2; Izsiljevalci, Delavska politika, 16. 7. 1927, str. 1; SDS in železničarji, Slovenec, 26. 8. 1927, str. 2; Klerikalizem in mi, Delavska politika, 27. 8. 1927, str. 1; SLS in železničarji, Delavska politika, 10. 9. 1927, str. 2; Franc Gabrovšek, V začetku volivne borbe, v: Socialna misel, l. VI/1927, str. 148–149.

⁹⁸ Govor narodnega poslanca Fr. Žebota, Slovenec, 10. 3. 1928, str. 1.

⁹⁹ Ves narod praznuje 1. december, Slovenec, 1. 12. 1928, str. 3.

¹⁰⁰ Vodstvo KDK in proslava 1. decembra, Jutro, 25. 11. 1928, str. 1; Krvav 1. december v Zagrebu, Jutro, 1. 12. 1928, str. 1; Slovesne proslave narodnega praznika v vsej državi, Slovenec, 1. 12. 1928, str. 1; Matković, Samostalna demokratska stranka, str. 233.

vlade; 29. decembra 1928 je v komuniketu napovedala svoj odstop z obrazložitvijo, da so se koalicijske partnerice znašle pred nepremostljivimi ovirami v reševanju notranjepolitične krize.¹⁰¹

Predsednik vlade Anton Korošec in Velimir Vukičević odstopu vlade nista bila naklonjena. Bila sta mnenja, da notranjepolitični položaj v razmerju do Kmečkodemokratske koalicije ni na stopnji »rešitve ustavnega vprašanja in pravne razdelitve države«.¹⁰² Kralj Aleksander je 2. januarja 1929 sprejel vladno ostavko in po končanih pogovorih med predstavniki političnih strank 5. januarja 1929 obvestili državljane, da parlamentarna pot za rešitev vladne krize ne zagotavlja obstoja narodne in državne enotnosti. To je bila napoved državne diktature.¹⁰³ Iz kabineta predsednika vlade je po posvetu s kraljem pozno popoldne prišel še zadnji komuniketu, ki je govoril o nesprejemljivosti zahtev glede uvedbe federalistične državne ureditve, ki so jih predstavniki Kmečkodemokratske koalicije predložili kralju.¹⁰⁴ Aleksander je kot nosilec državne oblasti 6. januarja 1929 razveljavil vidovdansko ustavo, razpustil Narodno skupščino, in na podlagi Zakona o kraljevski oblasti in vrhovni državni upravi razglasil diktaturo.¹⁰⁵

Novo vlado je sestavil general Peter Živković, Anton Korošec pa je kot edini strankarski voditelj v njej prevzel resor ministrstva za promet.¹⁰⁶ Po pisanju škofa Jegliča je v času svoje predsedniške funkcije Aleksandru večkrat predlagal uvedbo diktature za rešitev parlamentarne krize.¹⁰⁷ Vodstvo Katoliške cerkve je pozdravilo odločitev načelnika Slovenske ljudske stranke o vstopu v Živkovićevo vlado – jugoslovanski škofje so ga obiskali takoj po sprejemu pri kralju 22. januarja 1929¹⁰⁸ –, medtem ko je Korošec očitke strankarskih kolegov zavrnil po odposlancu, uredniku časnika Slovenec Ivanu Ahčinu, ki mu je med drugim dejal: »*Saj vendar veste, da nisem šel v šestojanuarsko vlado kot eksponent stranke ali po njenem nalogu in tudi ne njenem pristanku, ampak čisto osebno kot dr. Anton Korošec. Le kot takšnega so me tudi vabili, ker novi režim ni več poznal političnih strank. Za svoje dejanje odgovarjam torej osebno, ne kot stranka. Stranka si zaradi mene lahko roke umije.*«¹⁰⁹

Slovenska ljudska stranka je ob zadržku, da gre za »dokaz sile«, diktaturo sprejela kot korak k sklenitvi narodnega sporazuma med Srbi, Hrvati in Slovenci ter kot dokaz o pravilnosti svoje politike, v okviru katere je leta 1921 zavrnila centralistično državno ureditev.¹¹⁰

¹⁰¹ Svetozar Pribičević o klerikalnih revizionističnih projektih, Jutro, 28. 12. 1928, str. 1; Službena napoved demisije vlade, Jutro, 30. 12. 1928, str. 1; Odločitve še ni – komuniketu, Slovenec, 30. 12. 1928, str. 1; Dr. Koroščeva vlada v ostavki, Slovenski narod, 31. 12. 1928, str. 1.

¹⁰² V pričakovanju krize, Slovenec, 29. 12. 1928, str. 1; Kriza, Slovenec, 30. 12. 1928, str. 1; Ugibanja o razvoju vladne krize, Jutro, 1. 1. 1929, str. 1; Po demisiji vlade, Slovenec, 1. 1. 1929, str. 1; Demisija sprejeta, Slovenec, 3. 1. 1929, str. 1; Jutro, 3. 1. 1929, str. 1; Znamenita izjava Nj. Vel. kralja Aleksandra, Slovenski gospodar, 23. 1. 1929, str. 1.

¹⁰³ Demisija sprejeta, Slovenec, 3. 1. 1929, str. 1; Jutro, 3. 1. 1929, str. 1; Parlamentarna rešitev nemogoča – obvestilo dvorne pisarne, Slovenec, 6. 1. 1929, str. 1.

¹⁰⁴ Dr. Korošec v avdijenci; Predlogi posameznih skupin, Slovenec, 6. 1. 1929, str. 1; Vladni komuniketu o rezultatu konzultacij, Jutro, 6. 1. 1929, str. 1.

¹⁰⁵ Kraljev manifest na narod – Mojemu dragemu narodu, Vsem Srbom, Hrvatom in Slovencem!; Zakon o kraljevski oblasti in vrhovni državni upravi, Jutro, 7. 1. 1929, str. 2; Zakon o zaščiti javne varnosti in reda v državi, Slovenec, 8. 1. 1929, str. 1.

¹⁰⁶ Zakon o kraljevski oblasti in vrhovni državni upravi, Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, št. 4 / 11. 1. 1929; Vlada je apel na nove ministre, Jutro, 7. 1. 1929, str. 2; Nova vlada, Jutro, 7. 1. 1929, str. 1.

¹⁰⁷ Nadškofijski arhiv Ljubljana, Anton Bonaventura Jeglič, Dnevnik, 11. 1. 1929.

¹⁰⁸ Škofje v Belgradu – avdijenca na dvoru, Slovenec, 23. 1. 1929, str. 1.

¹⁰⁹ Bojan Godeša, Ervin Dolenc, Izgubljeni spomin na Antona Korošca, Ljubljana 1999, str. 70.

¹¹⁰ Nadškofijski arhiv Ljubljana, Anton Bonaventura Jeglič, Dnevnik, 6. 1. 1929; Parlamentarna rešitev nemogoča!, Slovenec, 6. 1. 1929, str. 1; Program nove vlade, Slovenec, 9. 1. 1929, str. 1; Nova vlada in njene naloge, Slovenski gospodar, 16. 1. 1929, str. 1; Naša smer, Slovenec, 17. 1. 1929, str. 1.

Nastop diktature je za stranko pomenil nadaljevanje politike Blejskega sporazuma, ki je načrtoval tesno sodelovanje z Vukičevićevim krilom Narodne radikalne stranke in s kraljem Aleksandrom.¹¹¹ Načelstvo je 27. decembra 1928 v Celju sprejelo sklep o nadaljevanju politike narodnega sporazuma do uresničitve programskega cilja: zakonodajne avtonomije Slovenije.¹¹² Z vizijo o oblikovanju korporativnega (stanovskega) parlamentarizma se je zato v članku Naša smer, ki ga je 17. januarja 1929 objavil Slovenec, ponovno izreklo za reorganizacijo države na podlagi strankinega ustavnega načrta iz leta 1921.¹¹³ Čeprav je Anton Korošec kot predsednik vlade razvijal teorijo o postopni »nivelizaciji« in stapljanju jugoslovanskih narodov, je vodstvo Slovenske ljudske stranke s tem ponovno zavrnilo narodni unitarizem.¹¹⁴ Tvorci slovenskega političnega katolicizma torej pred uvedbo šestojanuarske diktature niso uspeli skladno z razvojem notranjepolitičnega položaja preoblikovati idejnopolitičnih izhodišč Slovenske ljudske stranke, s čimer bi bilo moč ohraniti enotnost slovenskega katoliškega tabora.

Predsednik vlade Petar Živković je 6. januarja 1929 izdal Zakon o zaščiti javne varnosti in reda v državi, ki je med drugim prepovedal delovanje političnih strank z verskim in plemenskim obeležjem.¹¹⁵ Ukaz o razpustu Slovenske ljudske stranke je izšel 22. januarja 1929. Vodstvo je samoiniciativno zaprlo tajništva Slovenske ljudske stranke, s čimer je bila prepredena zaplenba dokumentacije s strani policije; glavno tajništvo v Ljubljani in okrožno tajništvo v Mariboru sta prenehala delovati 21. januarja 1929, okrajno tajništvo v Celju pa 22. januarja 1929. V Ljubljani je izpraznjene prostore tajništva Slovenske ljudske stranke zasedlo uredništvo časnika Slovenec, v Mariboru in Celju pa uprava katoliške izobraževalne organizacije Prosvetna zveza.¹¹⁶ V skladu s Pravilnikom Vseslovenske ljudske stranke bi morala o razpustu stranke odločati dvotretjinska večina zaupnikov na strankinem zboru, vendar je imel pooblastila o ukrepanju v »nujnih slučajih« tudi načelnik;¹¹⁷ na pristaše in člane stranke je 23. januarja 1929 naslovil apel o mirnem prehodu s političnega na kulturno, gospodarsko in humanitarno področje za zadostitev državnim interesom.¹¹⁸

¹¹¹ ASCG, fond: Milan Stojadinović, št. 37, fasc. 9/48, Historiat sodelovanja med Slovensko ljudsko in Narodno radikalno stranko, Knjaževac 16. 11. 1934; Manifestacije za bratsko narodno zvezo in politično skupnost med radikali in SLS, Slovenec, 10. 12. 1928, str. 1; Svečana proglasitev klerikalcev za radikale, Slovenski narod, 10. 12. 1928, str. 1; Poostrejeni ukrepi proti KDK – možnost vladne krize, Slovenec, 8. 12. 1928, str. 1; Državna politika SLS in dr. Korošca, Slovenec, 10. 12. 1928, str. 1; Vedno večji razdor v vladni koaliciji, Jutro, 16. 12. 1928, str. 1; Davidovičev govor na seji demokratskega kluba, Jutro, 23. 12. 1928, str. 1; Manifestacije za bratsko narodno zvezo in politično skupnost med radikali in SLS, Slovenec, 10. 12. 1928, str. 1; Demisija sprejeta, Slovenec, 3. 1. 1929, str. 1; Razburjenje med kleroradikali, Jutro, 6. 1. 1929, str. 1.

¹¹² Seja načelstva SLS, Slovenec, 28. 12. 1928, str. 1; Jutro, 28. 12. 1928, str. 2.

¹¹³ Naša smer, Slovenec, 17. 1. 1929, str. 1.

¹¹⁴ Anton Korošec je novinarju belgijskega časnika L'Indépendance Belge v intervjuju, ki so ga septembra 1928 objavili tudi slovenski časniki, povedal: »Ne smete pozabiti, da je naš narod na svoji prvi stopnji. Vsi mi, i Srbi i Hrvati i Slovenci, moramo preiti in preživeti daljšo evolucijo. Nivelizacija se bo izvedla na veliko višjem nivoju, kakor je sedanj. Razlike, ki so danes med nami, so veliko, veliko premalenkostne v razmerju na pot, ki jo bomo prehodili. /.../ Verujte mi, nimajo prav tisti, ki se boje nivelizacije, kajti ta bo nastopila šele po dolgi, dolgi evoluciji, po dolgem razvoju.« Dr. Korošec o svoji nalogi, Slovenec, 25. 9. 1928, str. 1; Dr. Korošec o političnem položaju, Jutro, 25. 9. 1928, str. 2.

¹¹⁵ Zakon o zaščiti javne varnosti in reda v državi, Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, št. 5 / 17. 1. 1929; Slovenec, 8. 1. 1929, str. 1.

¹¹⁶ Slovenska ljudska stranka razpuščena; 1905–1929, Slovenec, 23. 1. 1929, str. 1; Tajništvo SLS v Mariboru, Slovenec, 24. 1. 1929, str. 6; Razpust tajništva SLS v Mariboru, Slovenec, 27. 1. 1929, str. 6; Tajništvo SLS v Celju, Slovenec, 25. 1. 1929, str. 1.

¹¹⁷ Pravilnik Vseslovenske ljudske stranke, Ljubljana 1919, str. 8.

¹¹⁸ Anton Korošec, Vsem somišljenikom!, Slovenec, 23. 1. 1929, str. 1; Vse politične stranke razpuščene, Slovenec, 25. 1. 1929, str. 1–2; V prosvetne organizacije več življenja in dela, Slovenski gospodar, 30. 1. 1929, str. 1; Prosvetne in gospodarske organizacije niso razpuščene, Slovenski gospodar, 30. 1. 1929, str. 3.

Summary

Slovene People's Party in the Government of Anton Korošec and the Ratification of the Treaty of Nettuno

Mateja Ratej

The attempt on the lives of Croatian Parliament members on June 20, 1928 provoked King Aleksander to give the mandate to form a new government to Anton Korošec, leader of the Slovene People's Party. This was exclusively the result of excellent cooperation of the Slovene People's Party with the National Radical Party after the ratification of the Bled Agreement, and with King Aleksander who was gradually taking over the executive authority in the country. While the principal task of Anton Korošec's government, which was formed on July 27, 1928, was to preserve peace in the country another preferential objective was the ratification of the Treaty of Nettuno concluded between the Kingdom of Italy and the Kingdom of the Serbs, Croats, and Slovenes in 1925. Viewed as Anton Korošec's most important contribution toward the solution of Yugoslav foreign policy problems in the 1920's, this ratification was part of the royal plan to form long-term political cooperation with the Kingdom of Italy, and part of the joint strategic program of Little Entente – defence alliance between Romania, Czechoslovakia, and the Kingdom of the Serbs, Croats, and Slovenes. Its objective was also to seek international recognition of the new government after the incident at the National Assembly. Closely connected to the ratification of the Treaty of Nettuno was the raise of an Anglo-American state investment loan in order to stabilize the dinar and to renovate the traffic infrastructure of Yugoslavia. Although in compliance with the economic interest of the Slovene People's Party the loan could not be brought into effect. On January 6, 1929 King Aleksander abolished the Constitution, prorogued the Parliament, and introduced personal dictatorship. In order to realize their principal objective, which was to acquire autonomous legislature for Slovenia, leaders of the Slovene People's Party decided to follow the resolutions of the Bled Agreement and continue with their close cooperation with King Aleksander. Since due to new political circumstances they had not been able to reorganize and alter their political beliefs and preserve the unity of Slovene catholically-oriented parties leaders of the Slovene People's Party once again presented to their voter body their plan of reorganization of the country on the basis of an autonomist program. Upon the introduction of dictatorship all political parties had been dissolved, and the head of the Slovene People's Party addressed on January 23 of the same year an appeal to the party's political supporters to help with a peaceful transition from political issues to cultural, economic, and humanitarian themes.

ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

je med drugim izdala:

27. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, Ljubljana 1994 : zbornik. – Ljubljana, 1994. – 1.000 SIT

Sosed v ogledalu soseda od 1848 do danes : 1. zasedanje slovensko-avstrijske zgodovinske komisije, Bled 1993. – Ljubljana 1995. – 1.500 SIT

Slovenija v letu 1945 : zbornik referatov. – Ljubljana 1996. – 1.000 SIT

Življenje in delo Josipa Žontarja : ob stoletnici rojstva. – Ljubljana, Kranj 1996. – 500 SIT

Razvoj turizma v Sloveniji : zbornik referatov z 28. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Bled 1996. – Ljubljana 1996. – 1.500 SIT

Slovenija 1848-1998: iskanje lastne poti : mednarodni znanstveni simpozij, Maribor 1998. Ljubljana 1998. – 2.000 SIT

Množične smrti na Slovenskem : zbornik referatov z 29. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Izola 1998. – Ljubljana 1999. – 2.000 SIT

Temeljne prelomnice preteklih tisočletij : zbornik referatov s 30- zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Rogla 2000. – Ljubljana 2001. – 2000 SIT

Zainteresirani lahko kupijo knjige na sedežu ZZDS v Ljubljani, Aškerčeva 2 (tel. 01/241-1200). Člani ZZDS imajo 25 odstotni popust, študentje pa 50 odstotni popust.